

7744

3knz(47.99)
0-83

24 SEP 2006

ԱՆԴՐԿԱՆ ԿՈՄՄՈՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

14 NOV 2009

V-ԻԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

1927 թ. նոյեմբ. 22-ի առափոյան նիստը

ՀԿԿ (Բ) ԱՆԴՐՅԵՐԿԱՆՄԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԸՆԿ. ՄԱՄԻԱ ՈՐԱԽԵԼԱՇՎԻԼՈՒ
ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹՈՒՆՏԱՐԻ

3K72 (47.9)

Թիֆլիս — 1927

0-83

Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի նշանակությունը

Ընկերներ, Անդրկովկասյան Ֆեդերացիան Կոմիտեյի հաշվետվությունները 1927 թվին՝ չի կարող լինել միմիայն հաշվետվությունները այն ժամանակամիջոցի համար, վոր անցել է Անդրկովկասյան կոմունիստական կազմակերպությունների վերջին համագումարից հետո:

Այս տարի մի քանի թվականներ զուգադիպում են և ստիպում են մեզ հաշիվ տալ կուսակցությունն ու ամբողջ յերկրին այն աշխատանքի համար, վոր Անդրյերկրումը (նախկին ՌԿԿ (բ) Կենտկոմի Կավբյուրո) լիովին ներդաշնակ Վրաստանի, Ադրբեջանի և Հայաստանի կուսակցական կազմակերպությունների հետ, լիովին ներդաշնակ մեր կուսակցության ազգային քաղաքականությանը հանդիմանալից հետո՝ կատարեց սրանից հինգ տարի առաջ, իրագործելով Անդրկովկասյան Ֆեդերացիան, վորպես Ա.Ս.Ֆ.ԽՀ:

Այս հնգամյակը՝ տրոցկիստական ուղղիցիայի հերոսաբերական աշխատանքի բերմունքով, (մի ուղղիցիա, վոր փորձում է Կոմունիստական կուսակցության մեր Լենինյան ծրագրին հակադրել մի փաստաթուղթ, «Բոլշևիկ-Լենինյանների պլատֆորմը» (ուղղիցիայի) կոչված) — ստիպում է մի հետադարձ ակնարկ նետել և ի մի գումարել Անդրկովկասի ազգային շինարարության, առանձնապես նրա ամենից ավարտված ձևի՝ Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի արդյունքները:

Այս հերոսաբերական պլատֆորմի մեջ մեր Ֆեդերացիային բավական ուշադրություն է հատկացվել՝ շեշտված ցանկությամբ վարկաբեկելու Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի ձևով դոյություն ունեցող՝ Անդրկովկասի ժողովուրդների քաղաքական այս համագործակցությունը:

Պլատֆորմի մեջ պատերազմ է հայտարարվում Ֆեդերացիային, բայց արդեն վոչ թե նրանց բերանով, վորոնք այստեղ 5-6 տարի առաջ պայքարում էին Ֆեդերացիայի դեմ, վոչ թե վրացական կամ ադրբեջանական ուկրաինական միջոցով, այլ հակալենինյան

տրոցկիստական բանակի «ձախ-ձախագռչն» ոսպողիցիոներների կողմից:

Պատգորման հարց ե դնում «ստուգելու» Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի արդունքները, թե ֆեդերացիան վորքան ե համապատասխան Անդրկովկասյան ժողովուրդների քաղաքական, տնտեսական և կուլտուրական շահերին: Հասկանալի չե, վոր սա մի փորձ ե վարկաբեկելու այն, մի փորձ ե դնելու ֆեդերացիայի լուծարքի հարցը: Սա մեկն ե հակալենինյան խմբակցության ծրագրային դրուժյուններին:

Այսպես, մեզ ստիպում են յետ նայել, և այն զրպարտութունը, վոր անում են նրանք, վորոնք սայթաքվելով հասել են և դաշն կապել բոլոր շովինիստական տարրերի հետ, պետք ե հակադրել մի համառոտ անալիզ այն բանի, վոր ձեռք ենք բերել ֆեդերացիայի հինգ-վեց տարվա գոյության և այդ ֆեդերացիայի հիմքում դրված ազգային խաղաղության ամրապնդման հետեւանքով:

Ինչպես ե դրված ֆեդերացիայի հարցը մեր ծրագրի մեջ, լենինիզմի սխտեմով: Լենինի «Պետութուն և հեղափոխություն» գրքում կա մի ամբողջ գլուխ՝ նվիրված այդ հարցին: Լենինը մեկնաբանում ե Ենգելսին, վորը քննում ե ֆեդերատիվ հանրապետության հարցը՝ կապված ազգային հարցի հետ: Ենգելսը գրում եր. «Ըստ իս, պրոլետարիատը կարող ե գործածել միայն միասնական և անբաժան հանրապետություն ձևը: Ֆեդերատիվ հանրապետությունը դեռ հիմա ել հանդիսանում ե ընդհանուր առմամբ և ամբողջապես անհրաժեշտութուն մի այնպիսի հսկայական տերրիտորիայի համար, ինչպես Հյուսիս-Ամերիկյան Միացյալ Նահանգները, թեև Արևելքում այդ դառնում ե արդեն խոչընդոտ: Դա մի քայլ առաջ կլինեն Անգլիայում, ուր յերկու կողմներում ապրում են չորս ազգ»։ Այսպիսով, Ենգելսը գտնում ե, վոր միասնական անբաժան, դեռիտար հանրապետությունն ամենից ավելի չե համապատասխանում պրոլետարիատի շահերին, բայց յերբեմն լինում են հատուկ պայմաններ, վորոնք ֆեդերատիվ միութունը, ֆեդերատիվ հանրապետությունը դարձնում են անհրաժեշտ, վորպես անցման ետապ դեպի կատարյալ միասնականությունը: Այս հատուկ պայմանները XIX դարում կային Նույնիսկ Անգլիայում, ուր յերկու կողմ վրա ապրում եր չորս ազգ: Ուստի Ենգելսը ֆեդերատիվ իրավակարգն այնտեղ համարում եր մի քայլ առաջ,

գնահատվում եր վորպես պրոգրեսիվ հեղափոխական ազգակ, վոր ազդում ե պրոլետարական շարժման ընդհանուր ձակատագրի վրա:

Ինչպես եյին պայմանները ժողովուրդների այն բանտում, վոր հանդիսանում եր ցարական Ռուսաստանը: Այստեղ պետք ե ուշադրության առնել այդ բանտում ընկած ժողովուրդների պատմական ձակատագրը, նրանց տնտեսական տարրեր պայմանները, դանազան ժողովուրդների միջև գոյութուն ունեցող տնտեսական-կուլտուրական մակարդակների խոշոր անհավասարությունը, հատկապես վելիկոդերժավական ազգությունների և յենթակա ստրկացած ազգությունների միջև: Նման պայմաններում, իհարկե, ֆեդերացիան, պետության ֆեդերատիվ իրավակարգը՝ նվաճված պրոլետարիատի կողմից մի հսկա քայլ կլինեն դեպի առաջ: Մենք զիտենք, թե Լենինը, վորը Նույնպես միասնական հանրապետությունը համարում եր ամենահարմարը պրոլետարական շահերի, պրոլետարական հեղափոխության համար, Ռուսաստանում պրոլետարիատի հաղթանակից հետո դրեց ցարիզմից և բուրժուազիայից ազատված Ռուսաստանի ֆեդերատիվ կառուցման հարցը:

Իսկ ինչպես եյին հատուկ պայմանները Անդրկովկասում: Այստեղ մենք ունեյինք բոլոր նախադրյալները Անդրկովկասի, Սև և Կասպից ծովերի միջև յերկարող այս փոքրիկ կորրիդորի, և Արևելքի այս նախագուռն՝ ֆեդերատիվ կազմակերպման համար. սակայն բացի սրանից մենք ունեյինք լրացուցիչ պայմաններ, վորոնք Նույնպես թելադրում եյին մեզ Անդրկովկասյան Ֆեդերացիա:

Վորոնք են այդ պայմանները. դա—հանրապետությունների փոխադարձ ոտարացումն եր, վոր ստեղծվել եր այստեղ նախկին ռեժիմի կողմից, թե ցարական և թե մենշևիկ-դաշնակ-մուսավաթական: Կային ժողովուրդների փոխադարձ ատելության տարրեր, վոր արհեստական կերպով հրահրվում եր, և վոր այնուամենայնիվ փաստ եր: Սրա հետևանքով մեզ մոտ իրական եյին վորոշ յերկյուղներ Անդրկովկասի բոլոր ազգությունների և ցեղերի առջևից ընթացող այս կամ այն հիմնական ազգության կողմից վելիկոդերժավական տենդենցների հաշտերեման հանրապետության առթիվ: Ժորդանիտն յուրատեսակի իրավացի չեր, յերբ Անդրկովկասյան սեյմում ասում եր, նկատի ունենալով Անդրկովկասյան պայմանները, թե փոքրիկ ազգություններն ևս կարող են դնել իրենց առաջ վելիկոդերժավական նպատակներ: Տվյալ դեպքում հենց նրա բերանով խոսում ե ճշմարտությունն այնչափով, վոր չափով նա և նրա ղեկավարած պետությունն ու կուսակցու-

թյունն իսկապես ունեյին վերկողերժավական տենդենց Անդրկովկասի այլ ազգութիւնների վերաբերմամբ:

Ընկերները հիշում են, վոր Փեղերացիայի հարցը ժամանակագրականորեն զուգադիպեց այն մոմենտին, յերբ Ղարսում մենք բանակցութիւններ եյինք վարում թյուրքական կառավարութեան հետ: Այնտեղ մենք ռեալ կերպով դեմ առ դեմ կանգնեցինք մի այնպիսի դրութեան, վոր կարող եր վճռվել մեզ համար առավելագույն ոգուտով միմիայն այն դեպքում, յեթե մենք միացած, վոչ թե բաժան բաժան մի յերկիր լինեյինք, յեթե Ադրբեջանը, Հայաստանը և Վրաստանը ներկայացնեյին մի ամբողջութիւն: Միմիայն այդ դեպքում մենք կարող եյինք հույս ունենալ հաշտութեան պայմանագրի, վորը մշակելու և ստորագրելու համար գնացել եյինք Ղարս, առավելագույն չափով նպաստավոր պայմանների վրա:

Այն գիտակցութիւնը, վոր պետք է, ինչ գնով ել լինի, ունենալ քաղաքական, տնտեսական, ռազմական և այլն հաստատուն միութիւն—ազգային հաստատուն խաղաղութիւն ձեռք բերելու, մեր հանրապետութիւնների վերածնունդի նորմալ ստեղծագործական աշխատանքի համար նախնական բոլոր պայմանները ստեղծելու, այնպիսի մի դիրք նվաճելու, վոր տար մեզ ամենանպատակօր պայմաններ սոցիալիզմին անցնելու համար—այս գիտակցութիւնը թափանցում եր մեր բոլոր վորոշումների մեջ մեր հանրապետութիւնների խորհրդայնացման մոմենտից սկսած:

Անդրճեղեքացիան հիմն է ազգային բարոյութեան

Տակավին, Անդրկովկասի խորհրդայնացման սկզբնական շրջանում՝ 1921 թվի ապրիլին, Լենինը հեռագրեց մեզ. «Համառորեն պահանջում եմ ստեղծել յերկրամասային տնտեսական մի որդան ամբողջ Անդրկովկասի համար»:

Հետո, ընկ. Մյասնիկյանի միջոցով զրկած նամակով ավելի մանրամասն կերպով ուղղեց մեզ դեպի այդ կողմը:

Լենինի ցուցմունքներն առաջադրում եյին ոգուտգործել միջազգային նոր կացութիւնը, վոր ստեղծվել եր մեր հանրապետութիւնների շուրջը, ոգուտգործելու կապիտալիստական Յեվրոպայի այն հնարավորութիւնները, վոր բացվել եյին Անդրկովկասյան հանրապետութիւնների առջև, վորոնց այնքան բոյկոտի

չեր յենթարկել միջազգային իմպերիալիզմը, վորքան ՌԽՍՖՀ հանրապետութեան:

Հասկանալի չի, վոր առավելագույն չափով ոգուտգործելու համար այդ հնարավորութիւնները՝ մենք հանդես գայինք միացյալ ճակատով, մենք պետք է, առաջին հերթին, արտաքին առևտրի համար ստեղծեյինք այնպիսի մի որդան, վոր ներկայացներ մեր բոլոր հանրապետութիւնները վորպես մեկ ամբողջութիւն, վոր մեզ հնարավորութիւն տար խուսափելու տնտեսական ստրկացման վտանգից՝ կապիտալիստական յերկրների կողմից:

Լենինը անդում եր Անդրկովկասի համար միասնական տնտեսական մի որդան ստեղծելու վրա, պայմանով, վոր նա լիներ վոչ թե պարզապես տնտեսական զրոտարան, այլ ղեկավարող սկզբունք մեր տնտեսական կապերի մեջ՝ կապիտալիստական Յրեմուտքի հետ: Լենինի ավանդած՝ ուղղութիւն տվող այս գիծն իր ժամանակին չանցկացվեց: Հենց այս հարցի առթիվ՝ արտաքին առևտրի, մեր յերկաթուղիների միացման և այլն գծով՝ մեր կուսակցութեան մեջ առաջ յեկավ այն հոսանքը, վոր բաւարարում վրացական և ադրբեջանյան ուղիների անունը:

Այստեղ պետք է լինում ձեզ հիշեցնել, վոր մենք տակավին 1921 թ. հունիսի սկզբին, իր ամբողջ լայնութեամբ պետք է դնեյինք այն հարցը, թե—վերջն է Անդրկովկասի կոմմունիստական կազմակերպութիւնների ուղին. արդոք գիծը բռնելու յենք դեպի մեր՝ անցյալում անշատ հանրապետութիւնների առավելագույն ինքնուրույնութիւնը, կամ թե, նկատի առնելով ոչալ կացութիւնը, հաշվի առնելով՝ մանր բուրժուական տարրերին վորոշ զիջումներ անելու անհրաժեշտութիւնը, իրագործում ենք մեր կոմմունիստական ծրագիրը, վոր կայանում է կացութեան թուլատրած առավելագույն կապեր, առավելագույն միասնականութիւն հաստատելու մեջ: Կովկասյան բյուրոն ամբողջ Անդրկովկասի պրոֆմիութենական, խորհրդային և կուսակցական պատասխանատու աշխատավորների հետ համախորհուրդ, ընկ. Ստալինի ներկայութեամբ, հուլիսի 2-ին քննեցին այդ հարցը: Խորհրդակցութեան ժամանակ արձանագրվեց այն փաստը, վոր մեր հանրապետութիւնների մեջ կան մի քանի խումբ ընկերներ, վորոնք նայում են Անդրկովկասյան հանրապետութիւնների միութեան վրա այլ կերպ, քան թելադրում է մեր ծրագիրը: Կապիտալի 1921 թ. հուլ. 2—3-ի բանաձևի մեջ ասված է. «Կապիտալը նշելով դեպի նացոնալիզմ յեղած թեքման փաստերը, հայտարարված

արտաքին առևտրի, հանրապետութիւնների սահմանափորման, մաքսատները և կոնտրոլային կետերի վարչութիւն հարցերում, առաջարկում և Անդրհանրապետութիւնների կոմկուսների կենտկոմներին՝ խստորեն ներշնչել կուսակցութեան բոլոր ներկայացուցիչներին՝ նման հարցերը լուծելիս բացառապէս մեկնակետ ունենալ այդ հանրապետութիւնների աշխատավոր մասսաների յեղրայրական կապի շահերը»։ հենց այստեղ պետք և հիշել, վոր մի խումբ ընկերների, գլխավորապէս բազմեցիկներ, չբավարարեց Կապրյուրոյի ընդունած այս ձևակերպումը։ Այս խումբը մտցրեց լրացուցիչ մի կետ-ուղղում, վորն առում և.

«Մեկնակետ ունենալով այն, վոր

1) Անդրկովկասում խորհրդային, եյապէս ինտերնացիոնալիստական, իշխանութիւն հաստատվելու մոմենտից բոլոր հանրապետութիւնների գեկավար կոմկադմակերպութիւնները միջոցներ ձեռք չեն առել ցրելու նացիոնալիստական այն ուղաւոր, վոր յերկար տարիների ընթացքում համառորեն հրահրվել և շովինիստական բոլոր կուսակցութիւնների (գաշնակների, մենշեիկների, մուսավաթների) կողմից, և գործանականորեն ինտերնացիոնալի վոգով լուծված չեն յեղել հայ վաճառականների և բուրժուաների, թյուրքական բեգերի և վրացական ազնվականների վիճելի հարցերը, և վոչ միայն չեն լուծվել, այլ և ֆուտ են ցարդ վիճելի, ինչ վոր ամէլի ևս ուժեղացնում և անտագոնիզմը յերեք հանրապետութիւնների աշխատավորների միջև։

2) Արձանագրելով նացիոնալիստական «կոմունիստական» խմբակցութիւնների կազմութեան փաստը Անդրկովկասի կազմակերպութիւնների մեջ, ամէլի ուժեղ՝ Վրաստանում և Հայաստանում, և թույլ՝ (քանակով ուշվորակով) Ադրբեջանում, և մեր կազմակերպութիւնների յերկու մասերի բաժանվելու փաստը, վորոնք մղում են զուտ քաղաքական պայքար մեկը մյուսի դեմ, վորի մասին կան նյութեր և փաստաթղթեր, և հասնում են մինչև այն, վոր ներկուսակցական պայքարը փոխադրում են բանվորների և գյուղացիների անկուսակցական մասսաների մեջ, — գտնելով, վոր տվյալ մոմենտին կուսակցական և խորհրդային կազմակերպութիւնները՝ նացիոնալիստ-կոմունիստների ուժեղ ազդեցութեան հետեանքով ապրում են կրիզիս, վորի հետեանքով փոխանակ համերաշխ աշխատանքի՝ զարգանում և յերկու խմբերի քաղաքական ֆրակցիոն պայքարը, ուժեղանում և տնտեսական քայքայումը, վոչնչանում և ինտերնացիոնալիզմը, մի խոսքով, կազմալուծ-

վում և կուսակցական կազմակերպութիւնը, — Անդրկովկասի պատասխանատու աշխատավորների խորհրդակցութիւնը վորոշում և գումարել Անդրկովկասյան, կոնֆերենցիա ՌԿԿ Գենտկոմի ներկայացուցիչների հետ համախորհուրդ, կոնֆերենցիայի որակաբարձում դնելով հետեյալ հարցերը. 1) Մեր կուսակցութեան տակտիկան և քաղաքականութիւնն Անդրկովկասում. 2) կուսակցութեան գրութիւնը (նացիոնալիստական թեքումը, ֆրակցիոն պայքարը և այլն), և 3) Անդրկովկասյան հանրապետութիւնների փոխհարաբերութիւնները իրար՝ և ՌՍՖՍՀ հետ»։

Հատկանշական և հետեյալ փաստը. Կապրյուրոյի վորոշման լրացուցիչ այդ կետը ստորագրվեց ներկա ուղղիցիայի «Վոնդերկենդի» (հրաշք-յերեխա) Սարգսի կողմից։ Հիմա այդ ուղղումի հեղինակը միացել և նրանց հետ, վորոնք այն ժամանակ նրա կողմից վորակվեցին վորպէս կոմունիզմից շեղվող, շովինիստների և ազգայնականներին ազգակից մի խումբ։

Ընկ. Լենինը յեւ Անդրժեպետքիւն

Ընկ. Լենինը չբավականացավ միմիայն ցուցմունքներ տալով մեր հանրապետութիւնների տնտեսական միասնականութեան վերաբերմամբ։ Յես կասելի, վոր նրան են պատկանում ծնողական իրավունքները Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի վրա։

Ահա թե ինչ եր գրում Լենինը Ստալինին 1921 թվի դեկտեմբերի 22-ին, Անդրկովկասյան Հանրապետութիւնների Ֆեդերացիա կազմելու մասին. «Անդրհանրապետութիւնների Ֆեդերացիան սկզբունքորեն համարել բացարձակապէս ուղիղ և անպայման յենթակա իրազորման, սակայն անհապաղ գործնական կիրառման խմաստով՝ վաղաժամ, այսինքն, վոր պահանջվում և մի քանի շաբաթ պրոպագանդը իրազործելու և վարից անցկացնելու համար։ Առաջարկել Վրաստանի, Հայաստանի և Ադրբեջանի ԿԿ Կենտկոմին կյանքում կիրառել այս վորոշումը»։

Այսպիսով, 1921 թ. վերջում, Լենինը կարծում եր, վոր Անդրֆեդերացիան բացարձակապէս անհրաժեշտ և, վոր նա քաղաքականապէս ուղիղ և դրված, բայց միայն իրազործելու համար պահանջվում և մի քանի շաբաթ, վորպէսզի հարցը հախապատրաստվի, վարից անցկացնելու համար։

Իսկ Լենինին ինչ պատասխանեց ընկ. Ստալինը, վորին այժմ տրոցկիստական պայքարի պլատֆորմի հեղինակները ներ-

կայացնում են վորպես մեր կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան և Միութեան մեջ մտնող աղգերի («չար վոգին»):

(Կարդում ե). (ցիտատ № 3):

«Յես նամակագրութեան ունեւ ընկ. Լենինի հետ և առաջարկում եմ չչտապեցել այդ, սպասել տալ վորոշ ժամանակամիջոց տեղական աշխատավորներին ֆեդերացիան կիրառելու համար: Յես նրան գրում եմ. «Ընկ. Լենին, ձեր բանաձևի դեմ յես չեմ առարկում, յեթե համաձայնվեք ընդունել հետևյալ ուղղումը. «մի քանի շաբաթվա քննութեան պահանջող» խոսքերի փոխարեն, 1 կետում, ասել «քննութեան համար վորոշ ժամանակամիջոց պահանջող» և այլն, համաձայն ձեր բանաձևի: Բանն այն է, վոր Վրաստանում ֆեդերացիան «կիրառել» «վարից» «խորհուրդների կարգով» մի քանի շաբաթվա մեջ չի կարելի, վորովհետև Վրաստանում խորհուրդները նոր են սկսել կազմվել: Նրանք դեռ չեն ավարտվել: Մի ամիս առաջ բոլորովին չկային, իսկ այնտեղ «մի քանի շաբաթվա» մեջ խորհուրդների համագումար հրավիրելն ըմբռնելի չէ, իսկ ֆեդերացիա՝ առանց Վրաստանի, կլինի թղթի ֆեդերացիա: Կարծում եմ, վոր ոչետք է տալ յերկու-յերեք ամիս, վորպեսզի ֆեդերացիայի գաղափարը հաղթանակի Վրաստանի լայն մասսաներում: Ստալին»:

Մի որ անց այս առաջարկութեանն ընդունվում է ընկեր Լենինի, Տրոցկու, Կամենևի, Մուրտուի, Ստալինի ձայներով: Այն ժամանակ Զինովյեք չկար Քաղբյուրոյում, նրան փոխարինում եր Մուրտովը: Նշանակում է Քաղբյուրոն ընկ. Լենինի գլխավորութեամբ միաձայն եր Անդրֆեդերացիայի կազմութեան հարցում: Յեթե կար մեկը, վոր նորից ուղղում մտցրեց ֆեդերացիայի իրադրծումը «ժամանակավորապես արգելելու» իմաստով, ապա դա Ստալինն եր, վորը մեկնակեա ունեւ այն, թե մեզ մոտ այն ժամանակ խորհուրդները ամենուրեք դեռ կազմակերպված չեյին, մասնավորապես Վրաստանում: Ստալինն առաջարկեց սպասել, վորպեսզի այդ հարցը անց կացվի խորհուրդների միջոցով, վորոնք արդեն սկսվել եյին կազմակերպվել:

Այսպիսով, կասկած չի կարող լինել այն մասին, վոր Անդրֆեդերացիան հանդիսանում է մեր Կենտրոնական Կոմիտեյի, նրա ղեկավար որդան—Քաղբյուրոյի, և Քաղբյուրոյի ղեկավար՝ Լենինի քաղաքական դավակը: Յեվ նրանք, վորոնք այժմ փորձում են վարկաբեկել Անդրկովկասյան ֆեդերացիան, համարելով այն մեր ազգային քաղաքականութեան «այլանդակումը», համարելով այն

«Կովկասի չար վոգիններ» — Ստալինի կամ Որջոնիկիձեյի գործը, նրանք ըստ ելութեան հարձակվում են Լենինի վրա:

Հիմա տեսնենք, թե մենք ինչպես ոգտագործեցինք Անդրկովկասյան ժողովուրդներին՝ ուղիղ կառուցված քաղաքական այդ շենքը: Արդյոք լցրինք այն համապատասխան բովանդակութեամբ այնպես, վոր ֆեդերացիայի ամբողջ կառուցվածքը հենվեր յերկրի արտադրական ույթերի առավելագույն զարգացման, Անդրկովկասյան ժողովուրդների՝ կուլտուրական ուղիով առավելագույն առաջադիմութեան, ազգային այն համերաշխութեան վրա, վորի ամրութեանը և խորութեանն այժմ վոչ վոք չի ժխտում: Յես կարծում եմ, վոր մեր ֆեդերացիան այս բոլոր գծերով, արդեսական հեղաշրջման դժով, կուլտուրական հեղաշրջման և սոցիալական հեղաշրջման դժով, այսինքն պրոլետարիատի կոնսուլդացիան նրա դաշնակից չքավոր գյուղացիութեան հետ — ինքն իրեն արդարացրել է: Յեթե մենք ապացուցենք (իսկ այդ ապացուցել դժվար չէ), թե այդ յերեք ուղղութեամբ, յերեք հեղափոխութեանների — քաղաքական, տնտեսական և կուլտուրական, ֆեդերացիան լի յե առողջ կենդանի բովանդակութեամբ, վոր նա ոժանդակում է Անդրկովկասի յետամնաց ժողովուրդների կուլտուրական վերածնունդին, — հենց դրանով արված կլինի այդ ֆեդերացիայի լիակատար հաղթանակի, լիակատար ճանաչման, լիակատար արդարացման ձևակերպումը:

ԱՍՔԽՀ ինդուստրացման ուղիները

Յես կարծում եմ, վոր իմ ղեկուցումը հենց պատասխանելու յե այդ յերեք հարցերին, ինչ է Անդրկովկասյան ֆեդերացիան, ինչ ենք արել մենք՝ այդ ֆեդերացիայի գարբինները և մշակներն Անդրկովկասում, այս խայտարեղեա անկյունում, վոր ունի սոցիալական և ազգային բարդ կազմ: Մենք այստեղ պատմական ամենակարճ ժամանակամիջոցում առաջ ենք տարել թե տնտեսական և թե կուլտուրական հեղափոխութեան գործը:

Թվերով չեմ հանի ձեզ համբերութեանից: Թվեր բավական կան, մի 5—6 ժամ կըաշեն. նրանց հետ մենք ծանոթացանք հանրապետական համագումարներում. բացի այդ, դուք վորպես չինարարութեան անմիջական մասնակցուհիները ինքներդ ուսումնասիրել եք և ծանոթացել նրանց զանազան աղբյուրներից: Յես կուզենայի միայն կարճաոտո կերպով վերլուծել այն, ինչ հա-

կացվում է վորպես տնտեսական հեղափոխութիւն, ինդուստրիալիզացիայի կոնկրետ պլանն ու ծրագիրը Անդրկովկասում:

Նախագես յերկու խոսք ինդուստրիալիզացիայի բազայի, եներգիտիկ բազայի, մեր տնտեսութեան այդ յուրատեսակ նյարդային սխտեմի մասին: Ինչ ենք արել մենք, ինչ աշդութիւններ ունենք Անդրհանրապետութիւններին ելեքտրիֆիկացիայի ընդարձակում: Ասել, թե ունենք հսկայական աշդութիւն — այդ բավական չէ: Պետք է մատնանշել, թե ինչպէս է փոխվել տնտեսութեան ստրուկտուրան, տնտեսական զարգացման ինչ նոր հեռանկար կա մեր սոջն, նկատի ունենալով այդ տնտեսութեան փոփոխվող եներգիտիկ բազան: Այստեղ բավական է բերել մի քանի թվեր: Յեթե 1913 թ. Անդրկովկասում ունեյինք եներգիտիկ գործածութեան՝ կիրովատ-ժամով արտահայտված՝ մեկ շնչին 3.5, ապա այս տարի մենք ունենք 7, այսինքն 200 տոկոս աւելի: Իսկ հնգամյա պլանի իրագործման հետեանքով՝ կունենանք 35 կիրովատ ժամ, այսինքն մինչ-պատերազմային համեմատութեամբ 10 անգամ, 1000 տոկոսով աւելի:

Այսպիսով, արդյունագործութեան եներգիտիկ բազա ստեղծելու ընդարձակում մենք քայլում ենք կարելի չե ասել յոթմղոնանոց քայլերով: Հասկանալի չէ, վոր մեր հանրապետութիւններին ունեցած ջրային եներգիտիկ ամբողջ պահեստների հետ համեմատած այս շարժումը դեռ աննշան է: Բայց նկատի ունենալով վաղվա հեռանկարները, պետք է ասել, վոր ելեքտրիֆիկացիայի տեմպը բացարձակապէս բավական է նրա համար, վոր կասկած չունենանք կառուցվող արդյունագործութեան համար եներգիտիկ բազա ապահովելու հնարավորութեան և պատեհութեան մասին: Հիմա ավարտված է մի շարք կայանների կառուցումը, մի շարք կայաններ գործի յեն դրվելու մօտիկ ապագայում, մի շարք կայաններ կառուցվելու մեջ են, և այս բոլորը, կրկնում եմ, ծառայելու չեն վորպէս եներգիտիկ բավականաչափ հզոր աղբյուր զարգացող արդյունագործութեան համար:

Ընկերներ, տեսնելով այս վիճակը, տեսնելով, թե ինչպէս յետաձայն յերկրներ՝ Վրաստանը, Հայաստանը, գյուղական Աղբր-բեջանն այժմ կամ ծածկվում են, կամ հեռանկար ունեն վաղը ծածկվելու հիդրո-էլեքտրական հզոր ցենտրալներով ու գյուղական կառուցումներով՝ տեղին է հիշել բանաստեղծի խոսքերը. «այլ ժամանակների, այլ պատկերների սկիզբն ենք դնում»: Վրդն է այդ պատկերը. — մեր յերկրի կերպարանափոխութիւնը՝ խորապէս

գյուղատնտեսական յերկրից՝ հզորապէս ինդուստրացված յերկրի և հզոր գյուղատնտեսութեան և արդյունագործական հզոր ինդուստրիայի:

Անդրկովկասում մենք հաճախ, անթույլատրելի կերպով հակադրում ենք գործնական զարգացման, բառի նեղ իմաստով ինդուստրիայի, շահերը՝ գյուղական տնտեսութեան զարգացման: Մեզ մօտ ինդուստրացման շահերը չեն հակասում գյուղատնտեսութեան շահերին, ընդհակառակը ինդուստրիալիզացիայի ծրագիրն անպայմանորեն ընդգրկում է գյուղական տնտեսութիւնը: Գուցէ շատերին հայտնի չէ, վոր, յեթե վերցնենք ամբողջ Անդրկովկասը՝ նրա նավթարդունարբերութեամբ և մարգանեցով, ապա մեր փոքրիկ անկյունը հանդիսանում է Միութեան ամենաինդուստրիալ անկյունը: Վոչ Լենինգրադի ռայոնը, վոչ Ուրալը, վոչ Դոնբասը, վոչ Կենտրոնական արդյունագործական շրջանը չեն կարող համեմատվել մեր Անդրկովկասի հետ, վորը մենք սովորաբար համարում ենք ամբողջապէս գյուղատնտեսական յերկիր: Այստեղ ազգային հասույթի ընդհանուր դումարի մեջ 63 տոկոսն ընկնում է արդյունագործութեան արտադրութեան վրա, իսկ մնացյալը — գյուղատնտեսութեան: Այս տոկոսը Միութեան համար հանդիսանում է առավելագույնը:

Առանց նավթի և մարգանեցի արդյունաբերութեան այլ պատկեր կստացվի, այսինքն, ընդհանուր ազգային յեկամտի մեջ արդյունաբերական արտադրութիւնից ստացած գումարը կկազմի ընդամենը 37%¹⁰, իսկ մնացած բոլորը գյուղատնտեսական արտադրութեան վրա կընկնի: Այսպէս ուրեմն, յեթե նկատի առնենք մեր գյուղական տնտեսութեան ռեսուրսները, վորը ըստ ելույթի հում նյութերի հսկայական շուկա չե ներկայացնում մեր Միութեանական արդյունաբերութեան և արտահանութեան համար, ապա, կրկնում եմ, արդյունաբերութեան շահերը, վորպէս այդպիսին, մենք չպետք է հակադրենք գյուղական տնտեսութեան զարգացմանը: Ինդուստրիան այստեղ հանդիսանում է վորպէս յերկու կողմանի մի պրոցես. մի կողմից նա վերաբերում է քաղաքային արդյունաբերութեանը, և մյուս կողմից զարկ է տալիս գյուղական տնտեսութեան՝ վորպէս արդյունաբերական հում նյութերի աղբյուրի զարգացմանը:

Ի հարկ է արդյունաբերութիւնը մեզ մօտ պիտի լինի վորպէս սկիզբ շատ բաների. սակայն ինդուստրիալիզացիան մեզ համար միմիայն քաղաքային արդյունաբերութեան շրջանակների մեջ

փակված մի պրոցես չէ: Արդյունաբերական զարգացումը մեզ մոտ, վորպես ընդհանրապես հում նյութերի մի յերկրում, անկասկած յենթադրում է համապատասխան զարգացում, համապատասխան ընդգրկում ամբողջ գյուղական տնտեսութեան:

Յեղնելով այս բանից, մի շարք տարիների ընթացքում այն տեսակետն ենք պաշտպանել, վոր մենք մի կողմից ընդունում ենք Անդրկովկասի, վորպես լեռնա-քիմիական մի ռայոնի արդյունաբերական զարգացումը, սակայն, նկատի առնելով, վոր այդ զարգացումն ահագին ծախսեր է պահանջում, ընդունում եյինք, վոր սա ապագայի հարց է, սա ապագայի, թեպետև մոտիկ ապագայի յերաժշտութիւնն է: Բայց մյուս կողմից, արդյունաբերական զարգացումը ներկա որերի համար մենք յենթադրում եյինք վորպես արդյունաբերական մի զարգացում, վորն ուղղված է ղեպի մեզ մոտ յեղած հում նյութերի մշակումը, վորպես արտադրութեան մոմենտների մոտեցում հում նյութերի հայթաթման տերրիտորիային:

Յեղ ահա, յերբ մենք այժմ հերոսաբարտյան պլանֆորմայում կարդում ենք այնպիսի հայտարարութիւններ, իրր թե մեզ մոտ ստվերի մեջ են մնում իսկական կենսական խնդիրները — արդյունաբերական շինարարութեան պլանի անցկացնելը ազգային շրջաններում և մանավանդ գյուղատնտեսական հում նյութերի վերամշակումը, — մենք պետք է բառացի կերպով տարածենք մեր ձեռները ռադիցիայի համբակութեան և կամ առանձին տեսակի ստորութեան առաջ, վորն այս բոլորիս իր տրոցկիստական կուսակցութեան ծրագրի կետերից մեկն էլ գնում է այն, ինչ վոր մեզ մոտ վաղուց ի վեր արվում է:

Ի՞նչն է հանդիսանում յերկրի արտադրական ուժերի աճման հիմնական նշանը: Մենք գիտենք Մարքսից (նրա «Կապիտալի» 2-րդ հատորը) և Լենինից («Կապիտալիզմի զարգացումը Ռուսաստանում»), վոր յերկրի արտադրական ուժերի զարգացման հիմնական և ամենաճշգրիտ ցուցիչը հանդիսանում է հիմնական ու մշտական կապիտալի կազմումը: Այս բոլորիս մեզ մոտ Անդրկովկասում ընթացող պրոցեսը կայանում է նրանում, վոր մենք, Միութենական արդյունաբերական ռայոններից բոլորովին տարբեր, — վորտեղ ինդուստրիալիզացիան սկսվում է գոյութիւն ունեցող ֆաբրիկաների ու գործարանների վերականգնմամբ մինչև նախապատերազմյան մակարդակը և վերասարքվում ու վերակառուցվում է արդեն նոր տեխնիկական բազայի հիման վրա, — և մա-

սամբ ստեղծում ենք նոր արտադրական ուժաներ, արդյունաբերութեան նորանոր ճյուղեր, «նորակառուցումներ» ենք անում:

Այնտեղ կա վերականգնում ու վերակառուցում և մասամբ էլ նորակառուցում: Իսկ մեզ մոտ կապիտալ միջոցները գլխավորապես գնում են նորակառուցումների համար. այսինքն հիմնական կապիտալ է կառուցվում: Համաձայն արդյունաբերական զարգացման բոլոր ցուցիչների, մենք վերջին ժամանակներում մեծ թիւք ենք արել ղեպի վեր: Անցած այս 1926 — 27 թվերին մեր հիմնական կապիտալն աճեց 41⁰/₀-ով: Առ 1-ն հոկտեմբերի 1926 թ. մեր ամբողջ ցենզային արդյունաբերութիւնը, վորը յենթարկվում է հանրապետութիւնների ԺՏԳԽ-ին, 35 միլ. հիմնական կապիտալ է ունեցել: Ընթացիկ տարվա մեջ նորից 14 միլիոնից ավելի միլիոնար մտավ արդյունաբերութեան մեջ, այնպես վոր զարգացման տեմպը մեզ մոտ հալասար է 41⁰/₀-ի: Իսկ Միութենական արդյունաբերութիւնը 1925 — 26 թ. ունեցել է զարգացման տեմպ 10⁰/₀, 1926 — 27 թ. 11⁰/₀: Սրա մեջն է տարբերութիւնը ինդուստրիալիզացիայի մեր և Միութենական ուղիների միջև: Այնտեղ վերածնունդ, վերակառուցում է, մեզ մոտ գլխավորապես նոր կառուցումներ, 41⁰/₀ և 11⁰/₀:

Նորակառուցումների խիստ պլանավորումը

Վերն է այս նոր կառուցումների տեսակարար կշիռն ընդհանուր կապիտալ մոծոմների մեջ: Ամբողջ ԽՍՀ Միութեան արդյունաբերութեան մեջ դրված կապիտալ դրամների ընդհանուր գումարից 1925 — 26 թ. կառուցումների վրա ընկնում էր 14⁰/₀, իսկ այս անցած տնտեսական թվականին՝ 20⁰/₀: Մեզ մոտ, ԱՍՖՍՀ մեջ, համապատասխանաբար 67⁰/₀ և 79⁰/₀: Ուր, վեր ճյուղերի մեջ ենք գնում մեր կապիտալները: Այս հարցը պարզելու համար պետք է վերցնել մեր հանրապետութիւնների արդյունաբերական պատկերը ինդուստրիալիզացիայի այն ուժեղ պրոցեսի նախորդին, ինչ վոր այժմ է ծավալվում: ԺՏԳԽ-ին յենթարկված ցենզային արդյունաբերութեան հիմնական կապիտալը դեռ վերջերս գնահատվում էր 22 միլիոն ռուբլի: Ինչպէս բաշխվեցին այս 22 միլիոն ռուբլիները: Այս գումարի մեծ մասը, 37⁰/₀, արդյունաբերութեան ճյուղերին էր ընկնում, վորոնք զբաղված են սնունդահամի, գյուղական տնտեսութեան արտադրութեան վերամշակութեամբ, որինակ ծխախոտ, գինի և այլն: 20⁰/₀ ընկնում էր

տեքստիլ արդյունաբերությանը, 12-ը՝ մետաղի, 7-ը՝ կաշվաբարատի, (ցեմենտի գործարանների և այլ) և միայն 5⁰/₀-ը անտառային արդյունաբերությանը, այսինքն այն արդյունաբերությանը, վորով մենք ավելի հարուստ պիտի լինեյինք, քան ՍՍՀՄ բազմաթիվ այլ ռազմակերպությունները: Այսպես եր առաջ: Այն բանից հետո, յերբ մենք արտադրությունը մեզ մոտ յեղած հում նյութերի վերամշակմանը մոտեցնելու գիծն ընդունեցինք, տեղի ունեցավ մեր արդյունաբերության հիմնական կապիտալի հետեյալ տեղափոխությունը: Տեքստիլ արդյունաբերության համար (բամբակապտիչ գործարաններ, ձիթհան գործարաններ, տեքստիլ ֆաբրիկաներ) մենք ունենք հիմնական կապիտալ 43⁰/₀, անտառային համար՝ 18⁰/₀, լեռնային ու կաշվաբարատի ճյուղերի համար՝ 19⁰/₀: Այսպիսով, արդեն սկսվել է նաև մեր արտադրության մոտեցման պրոցեսը մեր հում նյութերին, և մեր արդյունաբերության հիմնական կապիտալի կազմությունն արտադրում է այս տեղափոխությունը:

Բամբակի յերկրում սարք ու կարգի յեն ընկնում բամբակաղաղիչ, ձիթհան և տեքստիլ համապատասխան գործարաններն ու ֆաբրիկաները:

Անտառոտ յերկրում, վորտեղ տակավին վերջերս անտառային արդյունաբերությանն ընդամենն ընկնում եր հիմնական կապիտալի 5⁰/₀-ը, անտառային արդյունաբերությունն այժմ յերկրորդ տեղն է բռնում (սղոցագործարանները, բամբակեղենի ֆաբրիկան): Տեքստիլի տեսակետից ավելի կամ պակաս ճիշտ, ավելի կամ պակաս համապատասխան այն հում նյութին, ինչ տալիս է տվյալ ռազմը, տեղավորված են նաև մնացած բոլոր նոր գործարաններն ու ֆաբրիկաները: Յես կարծում եմ, հենց այս ել հանդիսանում է մեր կապիտալ մուծումների ամենանպատակահարմար ոգտագործումը:

Այստեղ պետք է զգուշ լինել մի սխալից: Մենք չենք կարող հսկա ձեռնարկների շինարարության գեմ լինել: Չե վոր միշտ ել պարտադիր չե, վոր արտադրությունը հենց հում նյութերի հարեանություն մեջ լինի: Յեվ վոչ մի հսկա գործարան չի կարող գոյություն ունենալ, յեթե մենք այս սկզբունքն անցկացնենք միշտ վերջ, առանց ուղղումների, ուղղագիծ կերպով: Միութենական արդյունաբերությունը հսկայական արդյունաբերություն է: Նա այժմ ունի և մոտիկ ապագայում պետք է ունենա ել ավելի քան թեքում գեպի հսկա ձեռնարկությունների շինարարությունը:

Իհարկե, Միութենական արդյունաբերությունը պետք է հաշվի առնի այն հում նյութերը, վորոնք գտնվում են Միութեյան զանազան ռազմակերպում: Այդ պատճառով մենք չենք և չպետք է լինենք սեպարատիստներ, այլ պետք է յերենք ընդհանուր պահանջներից, ամբողջ Միութենական արդյունաբերության ընդհանուր շահերից, վորովհետև միմիայն այս բազայի վրա հնարավոր է ամրացնել սոցիալիստական շինարարությունը: Այդ պատճառով մեր պլանի մեջ մենք պետք է հաշվի առնենք յերկու մոմենտ. — ինչպես հում նյութերի վերամշակումը նրանց արտադրության վայրերի մոտերքը, այնպես և որինական ձգտումը գեպի հում նյութերի կենտրոնացումը, վորն անհրաժեշտ է Միութենական նշանակություն ունեցող խոշորագույն գործարանների ու ֆաբրիկաների համար:

Յեթե քնենք այն դրությունը, ինչ կա մեզ մոտ, ապա կարելի չե շեշտել, վոր այդպիսի հաշվառք մեզ մոտ գոյություն ունի, չնայելով հենց այստեղ իսկ պետք է խոստովանել, վոր մենք տակավին տառապում ենք անպլանությունից: Ի հարկե, համեմատել այս տարին անցյալի հետ կարիք չկա:

Այս բոլորին պլանային տեսակետից մենք բավական ամուր ենք զգում մեզ: Այժմ արդեն մենք չունենք այն պարտիզանականությունը, այն ցատկունքները, վորոնք բնութագրում եյին շինարարությունը խորհրդային իշխանության առաջին տարիներին, և նույն իսկ 1923—24, 1925—26 թ.թ.: Չոր պլանն սուսիճանաբար սխտեմի մեջ է մտնում, անհրաժեշտ պայման է դառնում, վորպեսզի այս կամ այն շինարարությունը հնարավոր լինի կատարել: Բայց այնուամենայնիվ ճակատում ճեղքեր լինում են:

Յես արդեն ասացի, վոր մեր շինարարությունն առաջ է շարժվել աջող տեմպով: Սակայն այդ շինարարությունն եժմն է յեղել: Դժբախտաբար այս բանով մենք պարծենալ չենք կարող: Այն պակասավոր կողմերը, վորոնք մեզ ուղեկցում եյին այս գործում, միմիայն «յերիտասարդության մեղքերը» չեյին. Ամեն մի հանրապետություն ուղում եր ունենալ ամեն ինչ, և հաճախ դեպքեր են յեղել, յերբ հաշվի չեն առել վոչ շինարարության նպատակահարմարությունը և վոչ ել նոր արտադրողական միավորների շահավետությունը:

Անշուշտ, այս հանգամանքը խուճապի առիթ չի տալիս: Մենք, հասկանալի չե, կվերացնենք այն, սակայն կվերացնենք այն դեպքում միայն, յեթե կուսակցության հասարակական կարծիքը ծառա

կլինի բառիս բուն իմաստով այն պարտիզանականության դեմ, վորը դեռևս վորոշ տեղերում նկատելի յե և վորոշ մարդկանց դեմ աջողվում ե:

Գյուղական տնտեսության զարգացման տեսլիկ

Մոտենալով գյուղական տնտեսությանը, մենք պետք է արձանագրենք, վոր թեև մեր գյուղատնտեսությունն աճում ե, թեև համեմատ ե մինչպատերազմյան մակարդակին, այնուամենայնիվ նրա զարգացումը բնորոշվում ե վորպես թույլ զարգացում: Գյուղություն ունի ինչ վոր պատմական արատ, վորը դեռևս հնարավորություն չի տալիս այդ տնտեսությանը ծաղկելու այն վոթորկուտ լույսով, վորը բնորոշում ե արդյունաբերական շինարարությունը: Չնայած այն բանին, վոր մեր իշխանությունը, տեղական որգանքները և ինքը գյուղացիությունը խփում են միևնույն կետին գյուղատնտեսությունը բարձրացնելու համար, այնուամենայնիվ նրա զարգացումը դեռևս թույլ ե:

Վերցնենք որինակ այնպիսի լուրջ կուլտուրաները, ինչպիսիք են ծխախոտը, բամբակը և այլն: Այս բնագավառներում անպայման նկատելի յե առաջ շարժումը, անպայման մերձեցում մինչպատերազմյան մակարդակին, տեղ-տեղ մինչև անգամ այդ մակարդակից անցել են: Սակայն ինքնին այդ տեսլիկը բնորոշ չի ուժեղ աճման:

Այստեղ մենք մի կողմից հանդիպում ենք մեր կուլտուրաների քիչ բերք տալուն, մյուս կողմից բավականաչափ հող չցանելու հարցին, շնորհիվ մեր ջրաշինարարության վոշ բավականաչափ ույթի: Այս ուրյեկտիվ բնույթ կրող պակասությունները կաբելի յե վերացնել, յեթե մենք ուժեղ կերպով պնդենք մեր դաշտերի բերրիությունն ավելացնելու անհրաժեշտության և վորոգման ջրանցքներն ավելացնելու վրա, համաձայն այն ծագող պահանջների, համաձայն այն անհրաժեշտության, վոր ավելի ծավալենք բամբակի կուլտուրան, ավելի զարգացնենք այն շրջանները, ուր մենք արտադրում ենք հում նյութ մեր արդյունաբերության կամ արտահանության համար:

Մեր այս տեսակետը հաճախ չի պահվում. հաճախ մենք վորոգման և ցանքախ աշխատանքներ չենք տանում այնտեղ, ուր կորոշ ենք նոր, արժեքավոր կուլտուրա տնկել, կամ ավելացնել ու ծավալել այն կուլտուրան, վոր արդեն կա մեղ մոտ: Ուստի այս

տեսակետից մեր խնդիրն ե — սահմանափակել մեր տեսլիկ ու ախորժակը մի տեղում և ուղղել այն դեպի մի այլ կողմ: Այլապես մենք ամուր բազա չենք կարող ունենալ ինդուստրիայի համար, մենք մեր ձեռքին չենք ունենա այն ղեկը, վորով կարողանանք շրջել և զինավորել խորհրդային գյուղատնտեսությունը:

Մտածում ենք գյուղացիությունն առաջ շարժել անհատական տնտեսությունից դեպի սոցիալիստական զարգացման մեծ ճանապարհը — պրոլետարիատի ղեկավարությունը:

Յեթե այս տեսակետից դիտենք գյուղատնտեսությունը և գնահատենք այն տարիների հետևանքները, վորոնք անցել են խորհրդայնացումից հետո, ապա պետք է մատնանշենք վոշ թե այն փաստերը, վորոնք վրա մեր աչքերը հանգստանում են, այլ այն փաստերը, վորոնք չեն բավարարում մեզ առաջիկա տարիներին հեռանկարների տեսակետից:

Ի՞նչ ե մեր նպատակը գյուղում: Ի՞նչ խնդիր ենք գնում մենք մեզ ներկա գյուղի նկատմամբ: Մենք կամենում ենք նրան վերադինել տեխնիկական, և ապա վերազինել հողագետ: Սա նույնպես անհրաժեշտ ե սոցիալիզմի շինարարության համար, ինչպես և նյութապես վերազինումը: Անցյալ համագումարում յես ասացի մեր իղձի մասին, վոր «արոր ունեցող գյուղացուն» դարձնենք «գուլթան ունեցող գյուղացի»: Մենք դեռ ես փաստեր չունենք, վորոնք ապացուցեն, վոր «արոր ունեցող գյուղացին» արդեն անցած ետապին ե պատկանում, վորի տիպը հաղիվ ե պատահում մեր այս կամ այն յետաճաց գյուղում: Մինչև այժմ ել մեր գյուղում «արորով գյուղացին» մնում ե վորպես կենտրոնական դեմք: Մենք չկարողացանք մեր գյուղը լիացնել այնչափ տեխնիկայով, գյուղատնտեսական մեքենաներով, վոր կարելի լիներ խոսել տեխնիքական վերազինման մասին, վորպես կատարված փաստի — մեր գյուղում: Բայց այն փաստը, վոր մենք գյուղում ունենք 1000 տրակտոր, 85.000 նոր տիպի գուլթան, 420 բարդ հնձող մեքենա և 152 կալոդ մեքենա, այնուամենայնիվ շոշափելի յե:

Պատկերը միխիթարական ե հենց նրանով, վոր մեղ մոտ մուտք ե գործում և ամրանում տրակտորը: Դեռ յերեկվա, մեր նախկին հեքթաթային, անիրագործելի իղձը, վոր արորի կողքին հողը հերկի նոր սխտեմի գուլթանը, այժմ աշխատում են հնձող մեքենաները գյուղացիության առաջ բանալով հողը մշակելու ավելի ռացիոնալ ձևեր: Այսպիսով մենք արդեն մտել ենք գյուղատնտեսության մեքենայացման ճանապարհը: Բայց այս ուղղությամբ մենք դեռ շատ

մեծ աշխատանք ունենք անելու և կազմակերպչական, և յեթե կուզեք՝ քաղաքական, վորոնք ամբացած կլինեն համապատասխան ռեսուրսներով: Մենք գյուղական տնտեսությունների այնպիսի հսկայական մի ծով ունենք, ուր դեռ ևս ուժեղ և մասնավոր սեփականության ֆանատիզմը մենք գյուղական տնտեսությունների այնպիսի հսկայական մի ծով ունենք, վորը շրջապատում և արդյունաբերական պրոլետարիատի արդյունաբերական փոքրիկ կղզիները, արդյունաբերական փոքրիկ ոջախները: Մենք պետք և շտապեցնենք մեր աշխատանքի տեմպն այդ կետում, քանի վոր առանց այդ քանի խոսք անգամ լինել չի կարող կարճ ժամանակամիջոցում սոցիալիզմի կառուցման մասին: Քաղաքի ինդուստրիալիզացիան բուրժուրի վրա պետք և առնի գյուղացիական տնտեսությունը և նրա հետ միասին շարժվի դեպի սոցիալիզմ:

Յեա արդեն ասացի, թե այնուամենայնիվ մենք մի քանի միլիարդական ապացույցներ ունենք. որինակ թեյագործության գործը: Այս բնագավառում մենք ռեալ հեռանկարներ ունենք, վորոնք զգալի չափով լուծում են սակավահողության ու հողաշին տեղափոխության հարցը և այստեղից ել գործազրկության տյն հարցը, վորը բնորոշ և Արևմտյան Վրաստանի մի քանի շրջաններին: Թեյի գործը Վրաստանում ի փուլը ու պատիվ մեր ընկեր — Խորհրդային Ռուսաստանի հողօգտագործ Սմիրնովի (պետք և ասել, վոչ իբր վերավորանք մեր տեղական աշխատավորների, վոր թեյագործության զարգացման հնգամյա ծրագիրն առաջ և քաշել ընկ. Սմիրնովը), խոստանում և մոտ ապագայում տալ փայլուն հետևանքներ, վորոնք միանգամայն կվերածեն Վրաստանի այն անկյունները, ուր այդ կուլտուրան պատվաստվում և: Ըստ հնգամյա ծրագրի, 20.000 հեկտար հող պետք և հատկացվի թեյի կուլտուրային: Հինգ տարվա ընթացքում մենք պետք և թեյագործական գործի մեջ դնենք 5 միլիոն ուրբլի, ի հաշիվ բյուջետային և վարկային հատկացումների մի կողմից, և գյուղացիական աշխատանքի — մյուս կողմից: Հնգամյակի վերջում մենք պետք և ունենանք 24 թեյի ֆաբրիկա, վորոնք մշակելու չեն 54 միլիոն ֆունտ կանաչ տերեւ, վորը կտա 12.700 ֆունտ պատրաստի թեյ և կխնայի մեր Միության համար մոտավորապես 10 միլիոն ուրբլի վալյուտա, վորն այժմ ծախսվում և ներմուծվող թեյի վրա:

Հողաշինարարության հեռանկարներ

Յեա պետք և մի քանի խոսք ասեմ հողաշինարարության դանդաղեցման մասին: Մեր յերկրում առանց հողաշինարարության, ուր զարգացած և գյուղացիական գաճաճ տնտեսությունը, անկարելի չի այդ տնտեսության ազատ զարգացումը: Հողաշինարարությունը մեզ անհրաժեշտ և: Սակայն նա դանդաղ տեմպով և ընթանում: Դրա պատճառները մենք գիտենք: Այդ հարցը մի շարք խորհրդային և կուսակցության համագումարներում քննել ենք: Սակայն այժմ, այդ կետում մեր առաջ բացվել են վորոշ հեռանկարներ, շնորհիվ Կենտգործկոմի հոբելյանական սեսիայի վորոշման, վորով չքավոր և միջակ, բայց թույլ տնտեսությունների հողաշինարարության ծախսը կատարվելու չի պետություն հաշվով: Յեա կարծում եմ, վոր այդ վորոշումը բավական ռեալ հիմք և տալիս մեր Անդրկովկասյան կազմակերպությունների նախորդ համագումարի այն վորոշմանը, վոր հողաշինարարական աշխատանքները վերջացնենք 1930 թվին: Իհարկե, միանգամայն համոզված լինել, թե մենք այդ աշխատանքը կիրականացնենք 1930 թվին, չի կարելի. չեն բավականանա վոչ միջոցներ, վոչ մարդկային ուժ, սակայն պետք և հաշվել, վոր մոտակա տարիներում մենք հողաշինարարությունը կվերջացնենք:

Այսպիսով, մեր հանրապետությունների ագրարային զարգացման տեսակետից, մենք վորոշ քայլ ենք արել դեպի առաջ, մի քայլ, վորը մեզ լրացուցիչ ուժ կտա, վոր մեր ընդհանուր եկոնոմիկայի շարժումը դնենք ինդուստրիալիզացիայի ռելսերի վրա դեպի սոցիալիզմ:

Յերկարադիները մեր ուսադրության կենտրոնն են լինելու

Այնուհետև, չի կարելի յերկարադիների դրություն մոտից անցնել: Յեթե երկարադիական եներգիան մեր արդյունաբերության նյարդային սխտեմն և, ապա յերկարադիները արենատար անոթներն են, մեր տնտեսության ապրանքների շրջանառության որդանը: Այս կետում մենք չենք կարող թույլ լինել, քանի վոր այդ թուլությունն, ի հարկե, կանդրադառնա վոչ միայն մեր տնտեսության, այլև մեր քաղաքական շահերի վրա:

Վերջին տարիներս, ինչպես ձեզ հայտնի յե, յերկաթուղիները յեղել են ուշագրութեան կենտրոնում, յերբեմն յուրատեսակ ուշագրութեան: Մենք հայհոյում եյինք այն աշխատավորներին, վորոնց ձեռքն եյինք հանձնել մեր յերկաթուղիներէ բախտը: Հայհոյում եյինք տեղին, բայց հաճախ չհիշելով մեղմացուցիչ հանգամանքներ, վորոնք, իհարկե, գոյութիւն ունեյին: Այս բանում մեծ հանցանք չկա, քանի վոր մենք հայհոյում եյինք մերոնց, ուստի և քաջվելու բան չկար, սակայն այժմ մենք պետք և (և կարող ենք) ավելի հանգիստ զննել դրութիւնը: Այժմ, խղճով ասած, պետք և արձանագրենք, վոր կան առողջացման անկասկած տարրեր:

Առաջվա պէս ցավը նրանումն է, վոր տրանսպորտի հիմնական դրամավորման տեմպը մնում է դարձյալ չափազանց աննշան, համեմատած ինդուստրիայի դրամավորման չափի հետ: Երեք տարվա ընթացքում արդյունաբերութեանը հատկացված է Միութեան հիմնական կապիտալի արժեքի 35% -ը, իսկ տրանսպորտին — միմիայն 8%: Ներկայումս, իբր թե, տրանսպորտի համար սկսվում է նոր ելուիս: Խորհրդային իշխանութիւնը և կուսակցական կազմակերպութիւններն արդեն անհրաժեշտ քանակութեամբ նոր սրահումներ են անում յերկաթուղիների կապիտալի մեջ:

Ճամբորդների տեղափոխութիւնը մինչպատերազմյան մակարդակի համեմատութեամբ կազմում է 119%: Բեռների տեղափոխութիւնը — 31% -ով ավելի: Շոգեմեքենաների վերանորոգման գործն Անդրկովկասում միջին թվով հասնում է 313% -ի՝ մինչպատերազմյան մակարդակի դիմաց: Փոխադրութիւնների աճումն ընթացիկ տնտեսական տարում մատնանշված է 9% -ով:

Հիմնական դրամազլիի մեջ խոշոր դրամ մտցնելը, ինչպես առաջի, աննշան է յեղել. 1925 թ. — 2.800.000 չերվ. ուրբլի, 1926 թ. 7 միլ. ուրբ. և 1927 թ. 8 միլ. չերվ. ուրբլի: Բայց և այնպէս մենք ունեցել ենք զգալի աճում մեր շոգեշարժների նկատմամբ: Յեթե 1913 թվին նա հավասար էր 9% -ի, այժմ մենք ունենք — 51%:

Գործունեութեան ծավալման հետ միասին, աճեց նաև մի քանի տասնյակ կամուրջներ կառուցելու կարիքը, քանի վոր գոյութիւն ունեցող կամուրջները հարմարեցված չեյին նոր յերթեվեկութեան համար, ծանր փոխադրութիւնների և գնացքների ծանր կազմի համար և այլն: Այնուամենայնիվ, այս տարի մենք

միանգամայն վերաշինեցինք Փոյլուի կամուրջը, Բասկայի, Ձի-րուլիի, Շորապանի կամուրջները: Ներկայումս շինվում է Յեվլախի կամուրջը:

Խնչ բանով են յետ մնում յերկաթուղիները... բնակարանային շինարարութեամբ: Բնակչինարարութիւնն ընդհանրապէս, համեմատական չափով արագ կերպով է առաջ ընթանում: Ասում եմ համեմատաբար, վորովհետև յերկաթուղային բնակչինարարութիւնն այս բնագավառում յետ է մնում մյուս շինարարութիւններից, ել չենք խոսում արդեն Ազնավթի և ուրիշ կազմակերպութիւնների մասին: Յերկաթուղին ամենից վերջին տեղն է բռնում: 1925 թվին բնակչինարարութեան համար նա հատկացրել է 294.000 ուրբ., 1926 թ. 1.048.000 ուրբ., 1927 թ. 1.535.000 ուրբլի: Մինչև այժմ ել մենք դեռ ունենք վագոններ, վորոնք վերածված են բնակարանների. սա խալտառակութիւն է: Հասկանալի յե, վոր մեր վարչութեանն այս տեսակետից չի կարելի հարվածել: Տրանսպորտի դժվարութիւնների հարցն այնպիսին է յեղել, վոր թե կենտրոնում և թե այստեղ, բնակչինարարութեանը քիչ միջոցներ և հատկացվել՝ ավելի սուր կարիքներ ունենալու պատճառով: Կարծում եմ, վոր այս տարվանից գործը համեմատաբար ավելի լավ կգնա:

Անհրաժեշտ է մատնանշել, վոր մեր տրանսպորտի վազուցվա իզձը կատարված է արդեն. այն է՝ Սուրամի լեռնանցքը հիւքտրի-ֆիկացիայի յե յենթարկված: Այս աշխատանքը հետագայում կդյուրացնի նավթային բեռների փոխադրման գործը և կվերացնի մի շարք դժվարութիւններ: Նախագծվում է արևելյան մասերում յերկրորդ գիծն անց կացնելու գործը, ուր նրանք միանգամայն անհրաժեշտ են: Ինչպիսի դրութեան մեջ է գտնվում աշխատանքային դիսցիպլինան և ինչ հարաբերութեան մեջ է այդ դիսցիպլինայի անկման հետ — բյուրոկրատիզմը՝ մեր յերկաթուղային կենտրոնական վարչական մարմիններում, առ այժմ ճշգրիտ կերպով հնարավոր չէ վորոշել: Կար մոմենտ, վոր մեր վարչական ապարատի բյուրոկրատիզմի հիմնական մեղքը բարդանում էր հենց աշխատանքային դիսցիպլինայի անկումով:

Սակայն պետք է ասել, վոր պրոֆկազմակերպութիւնների և կառավարութեան ճնշմամբ, մեր վարչականների բարի կամքով՝ այդ տեսակետից աշողվեց մի քանի բան շտկել: Անշուշտ, ասել, թե մեզ մոտ արդեն բյուրոկրատիզմը գոյութիւն չունի, դա անեկ-

դոտային ե. ասել, թե աշխատանքային դիսցիպլինան բարձրացել է ամենավերին աստիճանին, դարձյալ չի կարելի, բայց համենայն դեպս, այս ճյուղում ել մենք վորոշ առողջացում ունենք:

ԱՇխատավարձը

Այժմ յես ձեր ուշադրությունը կհրավիրեմ աշխատավարձի վրա: Ուղղիցիան մի հեքյաթ է տարածել այն մասին, թե մեզ մոտ 1925 թվից սկսած աշխատավարձը չի բարձրանում և աճման տենդենց չունի: Այս հեքյաթը պատմված է և Անդրկովկասի համար:

1926 — 27 թվին աշխատավարձը ցենդային արդյունաբերության մեջ կազմել է միջին թվով 69 ու. 32 կոպ.: 1927 — 28 թվի համար մենք նախագծում ենք 74 ու. 41 կոպ., բարձրացում — $7,30\%$ - ով: Այս բանն արվում է նաև տրանսպորտում, ուր մանրակրկիտ քննության, հետազոտության և դիսկուսիաների առարկա չէ յեղել:

Մեր ամբողջ եկոնոմիկան այնպիսի ձևով է դասավորվում, վոր գործազրկությունը մոտակա տարիներում վերացնել չենք կարող: Մասնավորապես Անդրկովկասում, վերջին տարիներս մենք նկատում ենք, վոր գործազրկությունն աճում է: Յեթե անցյալ տարի գործազուրկներ յեղել են 56.533 հոգի, ապա այս տարի այդ թիվը անցել է 60.000-ից: Վերստին չէ գալիս այդ աճումը: Մենք դիտենք, վոր գործազրկության գլխավոր աղբյուրը ագրարային տեղափոխությունն է և մեր գաղտնիքների արտադրությունը, վորը դեռ ևս հարմարեցված չէ մեր տնտեսության կարիքներին բավարարելուն, և տալիս է ատեստատը գրպանում կրթված մարդ, առանց գործնականի: Միաժամանակ, մենք գիտենք, վոր մեզ մոտ բանվորական ուժի քանակի արտոլյուտ աճեցման հետ, մեր խնդուստրիալ զարգացման արագ տեմպի հետ միասին, նկատվում է գործազուրկների անդգավի տոկոս վորակյալ բանվորների մեջ:

Գործազրկության դեմ կովի միջոցները տարվում են պետական գծով (սոց. ապահովագրություն, նպաստներ տալը, աշխատանքային կոլլեկտիվներ կազմել և այլն) և պրոֆմիությունների ոգնություն գծով: Մեր սոցապի բյուջեն աճել է ու դարձել մի սոլիդ գումար — 30 միլիոնից ավելի: հասկանալի չէ, վոր այս բնագավառում ել վերացվում է գործազրկությունը: Մենք մեզ համար այդ տեսակետից մեծ իլլյուզիաներ չենք ստեղծում, մեզ

չենք քնացնում և առավել ևս չենք խաբում բանվոր դասակարգին խոստումներով, թե մոտակա տարիներում վերջ կտանք գործազրկությանը. սակայն մեր շինարարությունը, գյուղատնտեսական արդյունաբերության զարգացման տեմպը, վոր մասնանշված է 5-ամյա ծրագրում, վորը կներկայացվի XV - բդ կուսհամագումարին, գյուղատնտեսության առաջխաղացումն աշխատանք կլանող կուլտուրաների տարածման գործում, վորոնք թե վորակով և թե քանակով մեծ բանվորական ուժ է պահանջում, — այս բոլոր միջոցները հիմնական առանցք կբանան այն չարիքի մեջ, վորը հանդես է գալիս իբրև գործազրկություն:

Մ Ե Ր Բ Յ Ո Ւ Ջ Ե Ն

Մեր Անդրկովկասյան պետական բյուջեն աճել է, դառնալով մի խոշոր մեծություն — 85 միլիոնից ավելի: Յեթե սրան ավելացնենք տեղական բյուջեն, վորը այս տարի առաջին անգամ է ձեվակերպված, մենք Անդրկովկասյան բյուջեյի մեջ կունենանք մոտավորապես 160 միլիոն ուրբլի, վորը մեզ հնարավորություն կտա ծայրը ծայրին հասցնել: Անշուշտ, մենք չենք կարող պարծենալ, թե մեր բյուջեյում վոչ մի բան չկա ուղղելու, թե այնտեղ սրբագրելու բան չկա: Սրբագրություններ և ուղղումներ դեռ պետք է մտցնենք մի շարք տարիների ընթացքում: Իսկ այժմ մենք պետք է արձանագրենք, վոր բյուջեն փոխել է իր ներքին հասկությունը, իր ելույթը: Մեր բյուջեն աստիճանաբար, սպառողականից, ագամիստրատիվ — վարչականից դառնում է արտադրողական բյուջե: Սա բյուջեյի բնորոշ առանձնահատկությունն է թե ընթացիկ և թե գալիք տնտեսական տարում: Այս բանին ոգնել է զգալի չափով այն վորոշումը, վոր մեր կուսակցությունն ընդունել է 20 տոկոսով կրճատելու համար ագամիստրատիվ ծախսերը, համապատասխան կրճատման յենթարկելով պետապարտը: Հասկանալի չէ, վոր այս կրճատումները լիովին չեն գուզադիպում: 1925/26 թ. ժողովրդական տնտեսության ֆինանսավորման ծախսի տեսակարար կշիռն արտահայտվում էր $12,13\%$ -ով, 1926/27 թ. $23,30\%$ -ով, իսկ 1927/28 թվին բյուջեյի արտադրողական մասն արդեն կազմում է $27,40\%$: Յեթե սրա մեջ առնենք նաև յերկաթուղին, փոստը և հեռագիրը, ապա մենք արդեն մեր բյուջեյում կունենանք $54,80\%$ ծախս, վորն ուղղված է մեր հանրապետությունների արտադրողականությունը բարձրացնելուն:

Սրան կից պետք է հիշել մեր հիմնական գյուղացիական տուրքը — գյուղատնտեսական հարկը: Դուք գիտեք, վոր ոպողիցիան շատ հաճախ է փորձում այս հարցում՝ իր բավականաչափ թթաղած ատամները: Մարդիկ, վորոնք դեռ յերեկ բրթբրթում էին այն մասին, թե գյուղական տնտեսությունը պետք է խորհրդային արդյունաբերության գաղութը լինի, վորոնք կամենում էին ամբողջավարական ձևով դնել հարցն այն մասին, թե ինչու սարիայի ամբողջ ծանրությունը պետք է ընկնի գյուղացու ուսերի վրա, այդ մարդիկ այժմ հանդես են գալիս իբրև փոշմանած ազնվականներ, խոնարհությամբ գնում են գյուղացիության մոտ և նրա առաջ վարկաբեկում մեր քաղաքականությունը գյուղում, առանձնապես վարկաբեկելով մեր գյուղատնտեսական հարկը: Ոպողիցիան վաղուց է ինչ պահանջում է, վոր գյուղացիության 40-50%-ն ազատվի հարկից, ըստ յերևույթին կարծելով, թե դա ինչ վոր նոր բան է Միության բոլոր շրջանների համար: սակայն Անդրկովկասի համար ոպողիցիայի այդ չափը վաղուց մենք անցել ենք արդեն անցյալ և նախանցյալ տարիներում: Չէ՞ վոր անցյալ տարի մենք Անդրկովկասում ունեյինք գյուղատնտեսական հարկից ազատվածներ — 49-50%-ով: Գաճաճային, չքավոր գյուղատնտեսական շրջաններում ազատվածների թիվը հասնում է 75%-ի: Այսպես է դրությունն որինակ Արևմտյան Վրաստանի մի քանի շրջաններում: Սա նշանակում է, վոր մենք ճիշտ ենք կիրառել ընդհանուր քաղաքականությունը կուսակցության և խորհրդային իշխանության — այս հարցում, համաձայն տեղական պայմանների: Անշուշտ, այսպես չե գործը Միության ավելի հարուստ շրջաններում: Բայց այնտեղ ևս, ինչպես գիտեք, տեկտոր բավականին բարձր է, իսկ Կենտգործկոմի հոբեյանական սեփան էլ ավելի ավելացրեց:

Գյուղատնտեսական հարկը, գյուղկոոպերացիան յեվ վարկային բնկերություններ

Այս տարի դրությունն ավելի յե լավանում, գյուղատնտ. հարկի ստորկտուրան, նրա հաշվառքը և գանձումն ավելի պարզորոշ, դասակարգային բնույթ է կրում: Անդրկովկասի համար մենք ստացել ենք գյուղատնտեսական հարկից հետևյալ գումարը — 5.500.000 ռուբլի: (Անցյալ տարվա հաշիվը — 6¹/₂ միլ. ռուբլի, ռեալ բան դուրս չեկավ): Այս գումարը — 5.500.000 ռուբլին,

բաշխված է հետևյալ կերպ — համաձայն հարկադրման ծանրություն, ըստ գրուպպաների. — ազգաբնակչության այն գրուպպան, վորը յեկամուտ ունի — ըստ ուտողի — 20 ռուբլի, և վորը 40 տոկոսից ավելին է կազմում ազգաբնակչության — վճարել է միայն 2⁰/₀ տուրք: 40 ռուբլի յեկամուտ ունեցողը — ամեն մի ուտողի վրա հաշված — (ազգաբնակչության 37⁰/₀) վճարել է ամբողջ տուրքի 17⁰/₀-ը: 80 ո. յեկամուտ ունեցողը (ազգաբնակչության 18¹/₂ տոկոսը) վճարել է տուրքի 42⁰/₀: 125 ո. յեկամուտ ունեցողը — (2,5⁰/₀ ազգաբնակչության) վճարել է տուրքի 20⁰/₀, և վերջապես այն գրուպպան, վոր 125 ռուբլուց ավելի յեկամուտ ունի և Անդրկովկասում միմիայն 1 տոկոսն է կազմում ազգաբնակչության, վճարել է ամբողջ տուրքի գումարի 18 տոկոսը:

Գյուղատնտեսական տուրքի մասնադրման ծանրությունը, համաձայն գրուպպաների, արտահայտվում է հետևյալ թվերով. — գյուղական ազգաբնակչությունը, վոր յեկամուտ ունի 25 — 40 ո. (առանց հաշվելու վոչ գյուղատնտեսական յեկամուտը), իբր գյուղատնտեսական հարկ վճարում է իր յեկամուտների 1,9⁰/₀, մինչդեռ ազգաբնակչության այն մասը, վորի ամեն մի ուտողին յեկամուտ է հաշվվում 50 — 60 ռուբլի, իբր գյուղատնտեսական հարկ տալիս է 6,4⁰/₀ իր յեկամուտից: 80 — 100 ռուբ. յեկամուտ ունեցողը վճարում է — 10,7⁰/₀, իսկ 150 ո. ավելի ստացողը վճարում է — 18,6⁰/₀:

Ասել, թե գյուղատնտեսական հարկը վորոշելիս և բաշխելիս մենք չունենք դասակարգային մոտեցում, դա կնշանակի ասել միանգամայն վոչ ճշմարտություն, դա կնշանակի ուղղակի բամբասել կուսակցության և այդ աշխատանքի գործնականը:

Գյուղատնտեսական տուրքի վերաբերությամբ Անդրկովկասում մենք հասանք այն կետին, վորից մենք արդեն շոշափեցինք ճիշտ հողը և մեր տուրքերը չեն ծանրանում չքավոր ու միջին գյուղացիական տնտեսությունների վրա: Այդ տուրքը շփոթություն չի մտցնում, չի փչացնում հարաբերություններն այնպես, վոր մենք խճճվենք նրանց մեջ:

Ոպողիցիայի վոչ մի զրպարտություն չպետք է մեզ պոկի այդ դիրքից:

Ինչպես են ծառայություն մատուցանում մեր բանկերը մեր տնտեսության: Մեր բանկերը կոչված են լինելու մեզ մոտ թե քաղաքի և թե գյուղի արտադրական ույժերի զարգացման լծակը: Արդյոք մեր բանկերն ի կատար եյին ածում այդ խնդիրը: Ի հար-

կե, պետք է հաշվից հանել այն թերութիւններն ու սխալները, վորոնք անխուսափելի յեն ամեն մի — մանավանդ այդորինակ — աշխատանքում:

Կա, ի հարկե, մի վորոշ անհամաչափութիւն տնտեսակաների, առանձին տնտեսական մարմինների որինավոր պահանջների և այն միջոցների միջև, վոր ունեն բանկերը: Բայց ներկա բոլորին մենք չենք կարող կասկած ունենալ այն մասին, վոր բանկերը ճիշտ և իրենց միջոցներին համապատասխան չեն ուղղում վարկային հոսանքը: Յես չեմ ուզում հրապարակել գոյութիւն ունեցող ցուցադրական թվերը: Կմատնանշեմ միայն, վոր մեզ մոտ վարկն ավելի կամ պակաս չափով կարճ ժամանակյա յե, իսկ մենք պետք է անցնենք յերկարժամանակյա վարկավորման սխառեմին, վորովհետև հակառակ դեպքում կորչում է վարկի ազդեցութիւնը:

Մյուս կողմից մենք պետք է ֆիաս բարով ասենք մասնավոր սեկտորին: Այդ վերջին պատվերը մենք ի կատար ենք ածել: Բանկերն արդեն ձեռք են զարկել մասնավոր սեկտորի պարտքերին վերջ տալուն: Առ 1-ն 1925 հոկտեմբերի մասնավոր սեկտորի բոլոր բանկերին ունեցած պարտքերի գումարն եր 5,2 միլիոն ռուբլի կամ 6,9 տոկոս՝ բանկերի վարկային գործողութիւնների ընդհանուր գումարի հանդեպ: Անցած տարվա ընթացքում մասնավոր սեկտորը (բացառութեամբ այն վաճառականների, վորոնք վարկ եյին ստանում Արտաքին առևտրի բանկի բանկային բաժանմունքից) վարկավորվում եր բացառապես փոխադարձ վարկի ընկերութեան միջոցով: Այդպիսով, մեր բանկերն արդեն ֆիաս բարով են ասել մասնավոր վարկավորվողներին: Մասնավոր սեկտորի պարտքերն առ 1-ն 1927 թվի հոկտեմբերի կազմում եյին արդեն 1.114.000 ռուբլի և այդ գումարի մեջն եյին պարսիկ վաճառականների, ինչպես նաև փոխառութեան որևէ գացիաների պրովա-կանով վերցված 482.000 ռուբլու պարտքերը:

Յեթե ուշադրութեան առնենք, վոր վերջին կատարելան, այսինքն փոխառութիւնների որևէ գացիաների գրավականով վերցված պարտքերն ընկնում եյին գլխավորապես մեր խորհրդային հիմնարկութիւնների բանկորների ու ծառայողների վրա, ապա պետք է հաստատենք, վոր կուսակցական դիրեկտիվան ի կատար է ածվել մեր բանկերի ղեկավարների կողմից միանգամայն կոմունիստական կերպով և վոր ի կատար է ածվել մանավանդ Պե-

տական բանկի գլխավոր «բուռնցք» — ղեկավար ընկ. Ֆեսյուկի ձեռքով:

Գյուղատնտեսական վարկը կոչված է ամրապնդելու տնտեսութիւնը կապիտալներով, տալով դրանց այնպիսի մի ուղղութիւն, վոր գյուղացիական տնտեսութեան հասարակական տարրերն աճեն ավելի ուժեղ կերպով ու պնդանան: Այդ վարկն արդեն մի պատկառելի ուժ է ներկայացնում, դա արդեն մի մանր վոլորմութիւն անելու սխառեմ չե: Այստեղ արդեն գոյութիւն չունի այն ժամանակաշրջանը, յերբ բանկի վարկութիւնն առաջին անգամ նիստ կայացրեց այն նպատակով, վոր վորոշում կայացնի կենտրոնից բաց թողնված 700.000 ռուբլին բաշխելու մասին, բաժանի այդ գումարն «յեղբայրաբար» յերկրագործութեան ժող. կոմիսարիատների միջև ու ինքը ցրվի: Գյուղատնտեսական վարկի սխառեմը վերածվեց գյուղատնտեսութեան զարգացման մի հզոր լծակի: Նա գտավ իր ճիշտ — կազմակերպչական ու ֆինանսական հունը՝ ճիշտ քաղաքականութիւն հաստատվելու միջոցին: Այդ սխառեմն այժմ մի հիմնական լծակ է գյուղացիական տնտեսութիւնների զարգացման և մանավանդ գյուղացիական բնակչութեան ամենահետաձգ շերտի — գյուղացի չքավորների — բարձրացման համար:

Յեա՛ ի նկատի ունենալով ժամանակի սղութիւնը՝ առաջ չեմ բերի թվանշանները, սակայն կրկնում եմ, վոր ամբողջ գծի վրա, մեր գյուղատնտեսական վարկային սխառեմի աշխատանքի բոլոր օրտահայտութիւններում մենք տեսնում ենք ամրապնդման և այն բոլոր պրոբլեմներին ճիշտ կերպով մոտենալու նշանները, վորոնք առաջ են քաշվում այդ բնագավառում: Յես կհիշեմ գյուղատնտեսական վարկի սխառեմով գյուղական բնակչութեան կոռպերացման յինթարկելու վերաբերյալ մի քանի թվանշան միայն: 1924 թվին մենք այդ առիթով ունեյինք կոռպերացման 3,4 տոկոս, 1925 թվին — 10,1 տոկոս, 1926 թվին — 15,4 տոկոս, իսկ առ 1-ն 1927 թվի հուլիսի — արդեն 21 և կես տոկոս:

Ի հարկե, այդ բոլորը չե, ինչ մեզ հարկավոր է, սակայն դա ցույց է աւելի, վոր ճիշտ կերպով է կատարվել մեր աճումը: Յեթե այդ պրոցեսն առաջ ընթանա նույն ուղղութեամբ, — իսկ նա պետք է ընթանա այդ ուղղութեամբ, — ապա մենք կկարողանանք հուսով նայել վաղվա որվա վրա: Գյուղատնտեսական վարկի և գյուղատնտեսական կոռպերացիայի սխառեմի միջոցով մենք կկարողանանք տիրապետել մեր գյուղի տնտեսութեան սանձին,

վորպեսզի ավելի պինդ կապենք նրան արդյունաբերական ին-
դուստրիայից և առաջ շարժվենք մի ընդհանուր ֆրոնտով:

Գյուղատնտեսական կոոպերացիան — ուսարուքյան կենսոճում

Գյուղատնտեսական կոոպերացիայի վերաբերությամբ յես
պետք է լսենք, վոր Անգրեկովկասում նա չկարողացավ տալ այն,
ինչ մենք կարող ենք ու պետք է սպասենք նրանից: Այդ սխա-
մը դեռ գտնվում է իր առաջին անգամի ժամանակաշրջանում,
վորն, ինքնատիքյան հասկանալի չէ, կապված է մի քանի թե-
թեթյունների ու սխալների հետ: Սակայն անուշադր ակներև է:

Ամբողջ անգրեկովկասյան սխալներից անցյալ տարի դուրս
ընկավ Վրաստանի «նշանավոր» Ծարմոկավչերի գյուղատնտեսա-
կան կոոպերացիան, վորի վերականգնող ոպոդիցիոները մատնե-
րի արանքից կորցրեց 4 միլիոն ուրլի, ունենալով առողջ վարի
ցանց: Դա վկայում է այն մասին, վոր կործանված Ծարմոկավ-
չերի մյուս յեղբայրակիցներն ու քույրերը պետք է զգուշ լի-
նեն: Ճիշտ է, Ծարմոկավչերին ժառանգ ունեցավ ի դեմս «Սոփ-
լիս կավչերի»-ի: Սո արդեն կառուցված է առողջ սկզբունքների
վրա, ղեկավարվում է այն կերպով, վոր ամբողջովին յերեսը շուտ
տված ունի գյուղի, գյուղատնտեսության կողմը, նա արդեն գտել
է ճիշտ հող, սակայն այդ հողը հարթ չէ: Այդ հողը վարդերով չի
ծածկվել:

Գյուղատնտեսական կոոպերացիան, վորը կոչված է իրակա-
նացնելու ամենադժվար խնդիրը գյուղացիական յերկրում սոցիա-
լիզմի կառուցման միջոցին՝ (դժվար՝ թե անտեսական է թե քա-
ղաքական տեսակետից) պետք է ընդգրկի թուլացած գյուղացիա-
կան տնտեսությունները: Յեվ վորքան էլ այդ կոոպերացիան
կադուրվի բոլոր ղեկավարող կուսակցական ու խորհրդային կադ-
մակերպությունների ցույց տված համակրության շնորհիվ, վոր-
մակերպությունների ցույց տված համակրության շնորհիվ, վոր-
քան էլ այդ գյուղատնտեսական կոոպերացիայի սխալները ճիշտ
ղեկավարվի՝ նա իր բնությունը դեռ ևս չի ապահովված սխալնե-
րից ու ամենամեծ դժվարություններից: Սակայն այն, ինչ
պատահեց Ծարմոկավչերին՝ այլ ևս չպետք է կրկնվի: Ծար-
մոկավչերին պատահած պատմությունը կարծես հանդիսա-
նում է այնպիսի մի պատմություն, վորը գիմում է մյուս
նման սխալներին ու ասում. «Ձեր մասին զրպարտություն է

հորինվում, յեթե դուք նույն սխալներն անեք, ինչ վոր անում
էր Ծարմոկավչերին, այսինքն չկուտակելով սեփական կապիտալ,
կամենաք խաբել տնտեսական որոնքներին, կամենաք բացառապես
ուրիշների միջոցներով սեփական կապիտալ ստեղծել, ապա այդ
ձգտումները միշտ անաշուղթյան կհանդիպեն»: Արդյոք վժի կադ-
մակերպությունը կարող է հաստատուն մնալ, յեթե յերեք մի-
լիոնի շրջանառության միջոցին 4 միլիոնի փոխառության միջոց-
ներ ունենա: Վոչ մի՝ նույնիսկ ոպոդիցիոն՝ կախարդ, յեթե նա
մինչև իսկ զբաղվի իրեն հանձնարարված գործով՝ չի կարող այդ
խնդիրն իրականացնել: Իսկ յեթե ոպոդիցիոները զբաղվում
էր այն գործի քանդակով, վոր կատարել էին կուսակցությունն
ու խորհրդային իշխանությունը՝ ի հարկե, հետևանքում պետք է
տրամբեր Ծարմոկավչերին: Դա մի նախազգուշացումն է մյուս
կոոպերատիվային սխալների համար, վորոնք պետք է իրակա-
նացնեն մեր սոցիալիստական շինարարության ամենապատասխա-
նատու և դժվար գործը գերադանցապես գյուղացիական մի յերկ-
րում, այն է՝ կոոպերացիայի միջոցով հաղորդակից դարձնեն
գյուղատնտեսությունը՝ պրոլետարական սոցիալիստական տնտե-
սություն:

Գյուղատնտեսական կոոպերացիայի շուրջը պետք է կենտրո-
նացվեն ամբողջ ուշադրությունը, բոլոր միջոցները, մեր բոլոր
ղեկավարող ուժերը: Մենք պետք է ոգնենք գյուղատնտեսական
կոոպերացիային, վորպեսզի նա հաստատուն կերպով վոտքի
կանգնի:

Այդ առիթով բնականաբար հանդես է գալիս այն հարցը,
թե ինչպիսի վարկեր են տրվում չքավոր տնտեսություններին:

Ներկա բոպեյին առաջ է քաշվում վոչ միայն իրական ոգ-
նություն ուժեղացնելու, այլ նաև այն հարցը, թե պետք է ու-
ժեղացվի ղեկավարությունն այն մտքով, վոր ստեղծվեն այնպիսի
համապատասխան կազմակերպություններ, վորոնք բարձրացնեն
չքավոր գյուղացիներին, ամուր կերպով դրանց վոտքի կանգնեց-
նեն, այնպես անել, վոր այդ չքավոր տնտեսությունը գեպի առաջ
շարժվի սոցիալիզմի ուղղությամբ:

Ջրավորներին հատկացված ֆոնդը վորոշ չափով բարեգոր-
ծական բնույթ էր կրում: Ջրավորների ֆոնդի վերաբերությամբ
իշխանությունը — վորը դեռ ևս բավական ուժեղ չէր ֆինանսա-
պես — լուկ մի փորձ էր անում վորեւե բան հատկացնել չքավորնե-
րին, վորեւե բան անել, վորպեսզի գոնե սկսի ոգնությունն ուժե-

դացնելու այն պրոցեսը, վորը համապատասխան ֆինանսական միջոցներ եր պահանջում։ Այդ պատճառով վերջին տարիներին չքավորների ֆոնդը չեր կարող այնքան հզոր լինել, վոր կարելի լիներ սպասել առանձին հեղաշրջումներ գյուղացիական տնտեսության չքավորների սեկտորում։ 1925—26 թվին մենք ունեյինք ընդամենը 520.000 ռուբլի, վորը բաց ելին թողել հանրապետությունների գյուղատնտեսական բանկերը՝ չքավորներին ոգնելու գործը կազմակերպելու համար։ 1926—27 թվին մենք այդ գործի համար ունեյինք ընդամենը 550.000 ռուբլի։ Ուրեմն յերկու տարվա ընթացքում մենք ունեյինք 1.070.000 ռուբլի։ Ի հարկե, դա դեռ քիչ է, բայց մենք արել ենք առաջին քայլերն այն սխեմատիկական կամպանիայի համար, վորը հաշված է մի շարք տարիների, մի ամբողջ սերնդի համար։ Մենք յերկու տարվա ընթացքում բաց ենք թողել 1.070.000 ռուբլի։ Մի քանի տեղական միջոցներ, ինչպիսիք են գյուղատնտեսական բանկերի վաստակից կատարված հատկացումները, հանրապետությունների ժողովուրդների տված նվերները՝ մեծացրին այդ գումարը մոտավորապես մինչև 1.700.000 ռ.։ Կրկնում եմ—դա քիչ է։ Սկզբում կարծես թե մի բան էր, իսկ ներկա ըուպեյին մենք պետք է կրկնապատկենք մեր ուշադրությունն այն ուղղությամբ, վոր գյուղատնտեսությունն իր չքավորներին վերաբերյալ մասում զինվի ու վերագինվի ավելի արագ։

Ի՞նչ ճանապարհով պետք է մենք իրականացնենք այդ։ Ընկերներ, գուր անշուշտ տեղյակ եք մեր Միության մեջ տեղի ունեցող կոլլեկտիվ տնտեսական շարժման հետևանքներին։ Յերկրի ոգտագործման կոլլեկտիվ ձեերով գյուղացիությունն ընդգրկելը վոչ թե մեկ, այլ յերկու, գուցե և ավելի սերունդների գործ է, վորովհետև այն պատմական ունակությունները, վորոնք շերտերով դարաված են գյուղացու հոգեբանության մեջ և գյուղական կյանքի ամբողջ կազմում—մղում են գյուղացուն, ինչպես մղում ելին նրան նաև մինչև այժմ՝ մասնավոր տնտեսություն ունենալու, յերկրի ոգտագործման հասարակական ձեերից մեկուսացած լինելու կողմը։

Խորհրդային իշխանությունն առաջին անգամ է մտածում շուտ տալ այդ պատմական շերտերը՝ իր ամբողջ կազմվածքով, ամբողջ կազմակերպչական հիմքերով ու իր ամբողջ քաղաքականությունը։ Յեթե մենք այդ անենք, յեթե մեզ այդ աջողվի, ապա հենց դրանով կբացվի ճանապարհ կոլլեկտիվացման համար, մի

ճանապարհ, վորով կմշակվի գյուղացու համապատասխան հոգեբանությունը, կպատրաստվեն գյուղում սոցիալիզմ անցկացնելու նյութական ու հոգեկոր հնարավորությունները։ Մի շարք սերունդներ ի նկատի ունեցող այդ խնդիրը կլուծվի, բայց նրա հսկայական լինելու պատճառով մենք չկարողացանք առանձին հետևանքների հասնել այդ ուղղությամբ մեր Միության մինչև իսկ այն սակավաթիվ ռայոններում, վորտեղ յերկիրն ոգտագործելու նույն իսկ նախնական հասարակական ձեերը վորոշ տրագիդիաներ ունեն։

Իսկ մեզ մոտ, Անդրկովկասում, մասնավոր ու ծխական սեփականությունը հանդիսանում է գյուղացիական տնտեսության հիմնական ֆոնդը։ Այդ պատճառով մենք չենք կարող հուսալ, վոր գործն արագորեն առաջ գնա։ Միության մեջ յերկրի ոգտագործման հասարակական ձեերի (կոլլեկտիվ տնտեսություններ, կոմմունաներ, արտելներ և այլն) շուրջը խմբված են մոտ 22.000 տնտեսություն։ Իսկ Անդրկովկասում ընդամենը մի քանի հարյուր են։ Ստիպվում ենք հաստատել, վոր մեր աշխատանքի այդ մասն անուշադրության ենք մատնել, մենք չուենք ճիշտ թվանշաններ, չգիտենք, թե վորտեղ և ինչ բնույթի միացյալ տնտեսություն ունենք։ Բանվորագյուղացիական տեսչության և Գյուղատնտեսական բանկի թվանշանները տարբեր բաներ են ասում։ Ըստ Գյուղատնտեսական բանկի ունեցած տեղեկությունների՝ մենք ունենք Անդրկովկասում 43 կոլլեկտիվ տնտեսություն, 144—մեքենաների վերաբերյալ ընկերություն, 77—արտել, 9—կոմմունա, ընդամենը 273 միավոր՝ 7.281 անդամներով, միջին հաշվով 27 անդամ է ընկնում մի միության վրա։ Խորհրդային տնտեսությունների թիվը 46 է։

Յեա չգիտեմ, թե վորքան «սոցիալիստական» են դրանք, բայց համենայն դեպս կարող եմ հաստատել, վոր հենց այդ խորհրդային տնտեսությունները, վորոնք առաջին հերթին կոչված են ցուցադրական տնտեսություններ լինելու շրջակա գյուղացիության համար՝ կարծես մինչև այժմ չեն ի կատար ածում իրենց հիմնական խնդիրը։ Իհարկե, այդտեղ կան շատ մեղմացող հանգամանքներ—դրության բավարար չափով կարգի բերված չլինելը, միջոցների բացակայությունը, կազմակերպված վարժությունների բացակայությունը և այլն։

Խորհրդային տնտեսությունները պետք է դառնան այնպիսի ցուցադրական տնտեսություններ, վորոնք մատնանշեն գյուղացիներին այն վաղիա որը, վորին սրանք հաղորդակից են լինելու։

Յերկրի լավագույն մշակման, նորագույն տեխնիկայի հիման վրա լավագույն անտես լինելու տեսակետից խորհրդային անտես-սուբյուկտները պետք է հանգիստնան վաղվա գյուղի դեմքը: Սակայն այդպիսի մի կապ խորհրդային անտեսսուբյուկտների և շրջակա բնակչության միջև կարծես դեռ ևս գոյություն չունի:

Ինչ վերաբերում է կոլեկտիվ անտեսսուբյուկտներին, նրանք, կրկնում եմ, այնչափ չեն տարածվել մեզ մոտ, դեռ ևս այնպես չեն սարքվել, վոր կարողանան դառնալ հիմնական բջիջներ՝ ձևի զարգանալու համար գյուղում:

Ճիշտ է, կաթնային անտեսսուբյուկտն մեջ ստեղծվել են հզոր միացումներ թե՛ կազմակերպչական, թե՛ կապիտալի շրջանառության և թե՛ անտեսավարության տեսակետից: Բայց դեռ ևս չկա այն դրությունը, վոր դա կարողանա մակարդ դառնալ շրջակա գյուղացիության համար: Կոլեկտիվ անտեսսուբյուկտներին հարցն առաջին պլանումն է դրվել Կենտրոնական Կոմիտեյի՝ XX համագումարի առթիվ պատրաստված թեզիսներում: Մեր գյուղի կոլեկտիվ անտեսսուբյուկտները պետք է գրավեն ավելի մեծ ուշադրություն, քան այդ լինում էր մինչև այժմ: Դա կլինի նաև չքավորների հարցի լուծում: Մյուս կողմից դա կլինի նաև այն հարցի լուծումը, վոր մեր գյուղն ամտիճանաբար սոցիալիզմին հաղորդակից լինի հենց վոչ միայն յերկրի ոգտագործման, այլ նաև արտադրության պրոցեսների հասարակականացման միջոցով:

Կոոպերացիան ամրապնդվում է

Այդ առթիվ պետք է ասել մի քանի խոսք մեր սպառողական կոոպերացիայի մասին: Սպառողական կոոպերացիան արդեն այլ ևս այն չէ, վորպիսին էր նա 1923 թվին մեր արդյունաբերության ձգնաժամից հետո և վորն ուղղակի ու անուղղակի հարված հասցրեց կոոպերացիային: Ներկա ըրպեյին դա մի հզոր կազմակերպություն է, վորը, ճիշտ է, ունի մի քանի թերություններ, սակայն բավականաչափ կազդուրված է: Նրան արդեն կարելի է համարել իսկական ժողովրդական մասսաների մի իսկական կազմակերպություն: Ներկա ըրպեյին դժվար է ասել, թե վոր աստիճան է զարգացել կոոպերացիայում այն «կոլտուրականությունը», վորը պահանջում էր ընկ. Լենինը կոոպերացիայի համար, այն կոլտուրականությունը, վորը պրոլետարիատի ղեկա-

տուրայի մեր պայմաններում և կոոպերացիայի բնության հետեւանքով կարողանար տալ սոցիալիզմի բոլոր տարրերը:

Իր հզորություն և տիրելու շնորհի տեսակետից մեր սպառողական կոոպերացիան, ինչպես նաև նրա՝ պրոլետարական հեղափոխության շնորհիվ ստեղծված՝ բանվորական ճյուղը տալիս են ներկա ըրպեյին բարելավման պատկեր բոլոր ուղղություններով: Յեթե վերցնենք մեր կոոպերատիվային ֆեդերացիան՝ (Զակսոյուզը) դա այս ըրպեյին արդեն այն տկար կազմակերպությունը չի, ինչպես նա էր 1923 — 1924 և մինչև իսկ 1925 թվին: Դա արդեն մի բավականաչափ կազդուրված կազմակերպություն է, վորը ունի մոտ 19 — 20 միլիոն ուսուրու շրջանառություն (գլխավոր պայմանագրերի սխեմայի հետևանքում): Բայց առանց դրան ել Զակսոյուզի նշաններն արտացոլում են հանրապետական և վարի կոոպերատիվային ողակների կազմակերպման աջողությունները:

Յեթե մենք մինչև որս կարող եյինք կասկած ունենալ այն ճակատամարտի վախճանի վերաբերությամբ, վորը վարում է կոոպերատիվային ու պետական առևտուրը մասնավոր առևտրի դեմ (մասնավոր այստեղ մեզ մոտ, վորտեղ մանր առևտուրը մեր քաղաքների, ավանների ու գյուղերի ֆոնդն ու պատկերն են ներկայանում), ապա ներկա ըրպեյին կասկածներ չկան այն մասին, վոր կոոպերատիվային ու պետական առևտուրն արդեն գրավում է այնպիսի մի տեսակարար կշիռ ընդհանուր շրջանառության մեջ, վորն անհնարին է դարձնում ամեն տեսակ յերկրուղներ պետական կոոպերատիվային սեկտորի՝ մասնավոր սեկտորի հետ ունեցած մրցության վերաբերությամբ: Մասնավոր առևտրի աճումն ընկնում է, տեղ-տեղ նա ներկա ըրպեյին հասնում է 22 տոկոսի: Յեա չեմ խոսում մեծաքանակ առևտրի մասին. այդտեղ իշխում է պետական և կոոպերատիվ առևտուրը: Մասնավոր առևտրի դերը հետզհետե ընկնում են, ընդամին ընորոշ է, վոր մասնավոր առևտրի դուրս մղվելու հաշվին ուժեղանում է հենց կոոպերացիան: Մեր սկզբունքային դերքը ճիշտ է այդ հարցում այն մտքով, վոր մենք շեշտը դնում ենք կոոպերատիվ սեկտորի վրա, մինչդեռ պետական սեկտորը հանդիսանում է վորպես մի ժամանակավոր ոժանդակիչ, կանոնավորող մոմենտ:

Յեա կանգ չեմ առնի մեր անտեսսուբյուկտն մեջ գոյություն ունեցող հասարակականացման մյուս պրոցեսների վրա: Այդ թվանշանները ցուցադրական կլինեյին, յեթե մենք ունենայինք մեր գյուղացիական անտեսսուբյուկտների շերտավորման ճիշտ պատկերը: V

Մակայն մենք առաջով չենք կարող ձեզ ներկայացնել այդ պատկերը: Այդ պատկերը միմիայն ներկա ըուպեյին է բացվում: Անցյալ տարի մենք ընտրութեամբ գնում էյինք գյուղական տնտեսութեանները, սակայն այդ ընտրութեամբ կատարված հետազոտութեանները գեռ ևս չեն տվել այն պատկերը, վորի հիման վրա մենք կարողանայինք ասել, թե «ահա մեր խորհրդային գյուղի դեմքը, ահա թե շերտավորման ինչպիսի, պրոցեսներ են կատարվում այնտեղ ներկա ըուպեյին»: Ներկա ըուպեյին կատարվում է յերկրորդ հետազոտման մշակումը, վորն արդեն յերկրորդ մտնեցման կարգով կտա վորոշ շոշափելի նյութեր: Այն ժամանակ մենք կկարողանանք տալ ավելի կամ պակաս ճշտութեամբ մեր գյուղի շերտավորման պրոցեսի պատկերը:

Յեա անցնում եմ մեր ներքին առևտրի մոտով: Արտաքին առևտրի մասին պետք է ասել, վոր մենք պետք է սեղմեյինք մեր արտահանութեանը, ի նկատի ունենալով մեր ներքին արդյունաբերութեան զարգացումը: Հում նյութեր մենք պետք է տայինք Միութենական և տեղական արդյունաբերութեանը և այդ պատճառով ավելի քիչ էյինք արտահանում հենց այն, ինչ սկզբում՝ իբրև արտահանելի ապրանք՝ հատկացված եր արտասահմանի համար: Բայց այստեղից մեր առաջ առեղծվածք կանգնեց այն մասին, թե ինչպե՞ս վարվել վալյուտայի հետ. յեթե ունենանք բացառական առևտրական հաշվեկշիռ արտասահմանյան առևտրից, դա կլինի հարված մեր տնտեսութեանը, բյուջեյին ու վալյուտային: Այդ պատճառով կուսակցութեան ինտելիքն եր ուժեղացնել այն յերկրորդական միջոցների արտահանութեանը, վորոնք յերբեմն իզուր թափված էյին, իզուր կորչում էյին, իզուր գործադրվում էյին տեղերում, մինչդեռ կարող էյին դառնալ վալյուտա:

Այդ պրոցեսը միայն այժմ է գարգանում: Մենք տակավին չենք ոգտագործել բոլոր ուսուրաններն այդ բնագավառում. որքե՞նակ՝ յերբ մեր գինին ու հանքային ջրերն այդ արտահանութեան մեջ տալիս են միանգամայն չնչին ոգուտ: Բայց չե՞ վոր մեր յերկիրը գինու, յերբեմն շատ լավ գինու յերկիր է, հանքային ջրերի յերկիր է: Յեթե մենք ճշում գործ չգնենք այդ ճյուղի վրա, յեթե մենք նյութեր չփողովենք յերկրորդական արտահանութեան համար, ապա չենք գոցի այն ձեղքը, վոր բացվել է մեր արտահանութեան մեջ՝ մեր հում նյութերը վերամշակող խորհրդային ֆաբրիկաների և գործարանների արտադրութեան ավելացման հետևանքում: Մենք նույնիսկ ստիված էյինք խախտել արտասահ-

մանյան ֆիրմաներից մեկի հետ կապած պայմանագիրը և չտալ խոստացած քանակութեամբ մետաքս, վորովհետև մեզ մոտ դա չի բավականանա մեր սեփական ֆաբրիկաների համար: Մասնավորապես Ադրբեյջանն ունեցել է 20 հազար փութ չոր կոկոնի դեֆիցիտ:

Ձկա խորհրդային ֆալսափաթի առանց կուլսուրական պահանջների

Դիմում եմ այժմ մեր կուլտուրական հեղափոխութեան հարցին: Յերբ յետամնաց, գյուղատնտեսական յերկրում նոր է դարգանում տեղական հում նյութերով աշխատող արդյունաբերութեանը, դա չե կարող չանվանվել արդյունաբերական հեղափոխութեան: Յերբ Խորհրդային իշխանութեան շրջապատի մեջ, պրոլետարիատի դիկտատուրայի ղեկավարութեամբ, կատարվում է սոցիալիզմի շինարարութեան (վոչ միայն սոցիալիզմի հիմքի, այլ և պատերի), արդյունաբերական զարգացման այդ պրոցեսը չի կարող չլրացվել կուլտուրական հեղափոխութեան պրոցեսով:

Մեր շինարարութեանը կլինի միակողմանի, յեթե մենք չունենանք վորակյալ բանվորական ույժ, չունենանք համապատասխան ինտելիգենտ ույժեր, վորոնք իրենց աշխատանքով աշակցում են սոցիալիզմի շինարարութեանը և հոգևոր ու կուլտուրական ույժերի վերելքին, վորպեսզի այդ շինարարութեան մեջ մենք լսենք վոչ միայն սոցիալիստական արդյունաբերութեան շինարարութեան յերաժշտութեանը, այլ և ազատ աշխատավոր մարդկութեան նոր յերգը: Ուստի և կուլտուրական պրոցեսն այժմ բնորոշ է հանդիսանում մեր շինարարութեան համար: Դա կարող է ընդթաղվել յերկու խոսքով. մենք խորտակեցինք պահանջի այն անիծյալ բացակայութեանը, վորի մասին խոսում էյին իր ժամանակ Ենգելսը և Մարքսը՝ իբրև սոցիալական հեղափոխութեան վատթարագույն խոչընդոտի, վատթարագույն թշնամու մասին: Այժմ մենք պարզախորտ, բացձակա կարող ենք ասել թե թշնամուն և թե բարեկամին, վոր մենք հասել ենք կուլտուրական հեղափոխութեան այն աստիճանին, յերբ հաղթահարված է գյուղացու, բանվորի և բոլոր աշխատավորների կուլտուրական պահանջների բացակայութեանը: Դա — մեծագույն նվաճումն է այն յերկրի, վոր ընդամենը ունի պրոլետարական դիկտատուրայի առաջին տասնամյակ: Մի յերկիր, վոր ընդամենը հինգ կամ վեց տարի վարում է իր

տնտեսութիւնն ավելի կամ պակաս նորմալ կերպով, վոր միայն հինգ կամ վեց տարի կարող եր իր բոլոր ուշիւքը, իր բովանդակ կամքն ուղղել շինարարութեան կողմը, վոր կարողացավ արդեն հաղթահարել այդ ամենազլխավոր արգելքը՝ խորհրդային քաղաքացու ամբողջ հոգեբանութեան բարձրաստիճան վերելքի ճանապարհին, — այդ յերկիրը, կրկնում եմ, հաստատ վոտը ե գրել կուլտուրական հեղափոխութեան ուղիի վրա:

Ազգային խաղաղութիւնը — Խորհրդային իշխանութեան նվաճումն ե

Իսկ ինչպէս ե արտահայտվում կուլտուրական հեղափոխութեան պրոցեսը:

Նախ՝ մի քանի խոսք այն ազգային խաղաղութեան առիթով, վոր հանդիսանում ե թե մեր շինարարութեան ե թե մանավանդ այն համերաշխութեան, համամարդկային աշխատանքային յեղբայրութեան նախադրյալ, վորոնք մեր հեղափոխութեան նպատակն են, վորոնք անյերևակայելի յեն առանց հաղթահարելու շովինիզմի, մեկուսացման, փոխադարձ անվստահութեան մնացորդները, վոր բնորոշ եյին նախկին կառավարութիւնների համար, վորոնց աջովում եր պատվաստել այդ թուշնը, շովինիզմի թուշնը նուշնիսկ աշխատավորների վորոշ խավերին: Հայտնի յե արդեն, վոր այդ հիւսնադրութիւնը մտնում ե փթերով, իսկ դուրս ե գալիս մշտխախտութիւն: Խորհրդային իշխանութեան ե մեր կուսակցութեան ջանքերն այստեղ հետամուտ եյին առաջին հերթին վերացնել այդ ազգային ոտարացում — մեկուսացումը, վոր մեզ ժառանգութիւն թողին նախկին անիծյալ ռեժիմները, ե հաստատել կայուն ազգային խաղաղութիւն:

Այդ խաղաղութիւնն ապահովված ե մեզ մոտ մեր պետական հաստատութիւնների ամբողջ սիստեմով, այդ հաստատութիւնների աշխատանքի ամբողջ կառուցվածքով, ե վնչ թե մեր կարմիր բանակի գոյութեան փաստով, վոր արթուն պահպանում ե նաե ներքին խաղաղութիւնը:

Լասալն ասում եր, վոր յեթե գրավոր սահմանադրութիւնը կորչի մի գեղեցիկ որ, համենայն դեպս այդ սահմանադրական հարաբերութիւնները չեն խախտվի, վորովհետե վճռական նշանակութիւն ունեն հենց այդ իրական հասարակական հարաբերութիւնները: Նուշնը կարելի յե ասել նաե մեր ազգային խա-

ղաղութեան վերաբերմամբ. չլինի կարմիր բանակը, համենայն դեպս հաստատուն ազգային խաղաղութեան հարաբերութիւնները, վոր բերեց Խորհրդային իշխանութիւնը ու ամբապնդեց Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի սիստեմը, վոր յես անվանեցի Անդրկովկասի ժողովուրդների քաղաքական կոոպերացիո, — այդ հարաբերութիւնները կման անդրգլխի:

Դա հսկայական նվաճում ե մեր «Բալկաններում»: Իսկ ինչպէս ե կոնկրետ արտահայտվում այդ նվաճումը: Յես կվերջնեմ միայն մեր պետական կյանքի մի բանի կողմերը. որինակ՝ ապարատի ազգայնացումը:

Այդ հարցն ըստ եյութեան հանդիսանում ե ինտելիգենցիային վերաբերող հարց, վորովհետե մեր ապարատում մեծ մասամբ աշխատում են ինտելիգենտ ուշիւք: Իհարկե, բնիկ ազգաբնակչութեան համար պետք ե ստեղծվեն նրա իրավունքների ըստ ամենայնի ոգտադործութեան պայմաններ: Լենինը մի անգամ հարցրեց մի վրացի աշխատավորի. «Ինչպէս ե կատարված ձեզ մոտ ազգայնացումը: Կարող ե արդոք վրացի գյուղացին գալ կայաւան ե, բացատրվելով իր լեզվով, տոմսակ գնել ու վագոն նստել»: Թվում ե, թե դա դատարկ բան ե, բայց հենց դրա մեջն ե ամենաբարդ հարցի հանճարեղ ու միաժամանակ պարզ առաջադրումը. արդոք ամէն ինչ այնպես ե արված, վորպիսով վրացի գյուղացին կարողանա քաղաքում ե կայարանում բացատրվել մայրենի լեզվով: Իհարկե, այժմ այդ տեսակետից շատ բան ե արված. ահա որինակ, ինչպես ե գրված գործը Անդրկովկասյան յերկաթուղիներում: Մեր յերկաթուղիները բաժանված են յերեք ուղեբաժնի. արեւմտյան — վրացական, արեւելյան — ադրբեջանյան, ե հարավային — հայկական: Իսկ ինչպիսի՞ յե դրութիւնն այդ ուղեբաժնիներում: Վրացական յերկաթուղիները միանգամայն ապահովված ե պետական լեզվին տիրապետող աշխատավորներով: Հայկական ուղեբաժնում այդ տեսակետից գործը մի փոքր թուշն ե, թեև ծաւալողների 94% պատկանում ե հայ ազգութեան: Ադրբեջանի ուղեբաժնում գործն ազգային տեսակետից թուշն ե. բայց այստեղ ել մենք գործ ունենք պետական ժառանգութեան հետ, վոր աստիճանաբար վերացվում ե. կազմակերպվում են համապատասխան դասընթացներ ե կամաց-կամաց յերկաթուղին ստանում ե թուրք յերկաթուղային բանվորներ:

Վերցնենք բանակը: Նուշնիսկ այստեղ մենք փորձ արինք մոտենալ այն բանի մաքսիմումին, վոր պահանջվում ե մեր ազգային քաղաքականութեամբ:

Իսկ ինչ վերաբերում է արհմիությունների «ազգայնացմանը», այստեղ, իհարկե, մենք փաստենք այդ բնագավառում ազգայնացումը գործադրել պետական միջոցներով չենք կարող, չպետք է անենք և չենք անի:

Բանվոր դասակարգի արհեստական ազգայնացումը, դա — վրացական և ուրիշ ազգերի մենչեիկների գործն է, բայց վնչ կոմունիստների գործը: Բանվոր դասակարգի ազգայնացումն որդանական պրոցես է: Որինակ՝ ով է ավելացնում Վրաստանի քաղաքների ազգաբնակչության թիվը: Հարկավ, վրացական գյուղերը մարդիկ են մատակարարում քաղաքներին՝ Թիֆլիսին, Բուխարային, Փոթիին և այլն:

Այստեղ կատարվում է վրացական պրոլետարիատի բնական աճում առանց վորեւ բռնություն, առանց վորեւ փորձի՝ արհեստականապես գերակշռություն ապրու վրացական տարրերին քաղաքում: Թիֆլիսում, ուր վրացիները փոքրամասնություն են, վրացական տարրը ներկայումս ուժեղանում է: Միթե դա առաջ է չեղել Խորհրդային իշխանության արհեստական միջոցներով: Այդպես կարող են խոսել միայն դաշնակցականները: Մենք վնչ մի խոչընդոտ այստեղ չենք դնում, բայց ի նկատի ունենալով, վոր գյուղն է մարդիկ մատակարարում քաղաքին, իսկ մեր քաղաքը չըջապատում են վրացական գյուղեր, ուստի վրացական տարրը աճում է և՛ դրան համապատասխան՝ աճում է վրացական պրոլետարիատը:

Կարմիր բանակը — խորհրդային ֆադաւցիականության դպրոցն է

Կուլտուրական հեղափոխության գործողներից թույլ տվեք ինձ կանգ առնել համառոտակի Կարմիր բանակի վրա:

Թող վնչ վորքին տարրինակ չթվա, վոր բանակը — ճնշման, բռնության, հարձակման կամ պաշտպանության մարմինը — ընկնում է կուլտուրայի տարրերի սիստեմի մեջ: Կարմիր բանակն, անտարակույս, կուլտուրայի գործոն է: Նա դպրոց է գյուղացիների և բանվորների համար, վորոնք անցնում են բանակի մեջ վնչ միայն ռազմական գիտության, այլ և խորհրդային քաղաքացիականության դպրոց: Նրանք վերջ են դնում տարրական ու քաղաքական անգրագիտության և գյուղ են վերադառնում իրրկ կատարյալ խորհրդային քաղաքացիներ:

Ինչ ունենք մենք Կարմիր բանակի մեջ 1927 թ.:

Բանակն անցավ անտեսական վատ դրություն, փոքր ուժիկի հետ կապված վորոշ ճգնաժամային ետապներ: Իհարկե, մենք չենք կարող ասել, թե Կարմիր բանակն այժմ ապահովված է տան տեսակետից, բայց խոշոր բարելավում մենք կարող ենք անձանագրել:

Այժմ՝ բանակի ներքին կառուցվածքի, ներքին մթնոլորտի մասին: Մեր աջակցությունը ու աշխատանքով բանակը մշակել է արդեն վնչ միայն իր ռազմական դեմքը, այլ ի հայտ է բերում իր կուսակցական կերպարանքը: Սկսած հրամանատարից մինչև շարքային կարմիր բանակայինը՝ նա միաձուլվ է կոմունիստական միջուկով:

Մենք կարող ենք պարծենալ այժմ վնչ միայն նրանով, վոր ունենք Կարմիր բանակ — մեր թշնամիներին սպառնալիք, այլ վոր մենք ունենք գյուղացիական ազգաբնակչության հետ ամուր կապված Կարմիր բանակ: Վերջին գորախաղերը պարզ ցույց տվին այդ: Իրենք գյուղացիք ասում են, թե նրանք յերբեք տեսած չեն այդպիսի «գլխվորներ», վորոնք վնչ միայն ծանր բեռ դառնային գյուղի համար, այլ ըստ ույթերի հնարավորության ողնիքին անտեսությունը, վերականգնելով քանդված ցանկապատը և այլն:

Կրթական հարցեր

Ընկերներ, մնացած հարցերից թույլ տվեք կանգ առնել միմիայն կրթական հարցերի վրա: Ինչպիսի աշտություններ ունենք մենք այդ տեսակետից: Ռուսաստանում հազար ընակչին ընկնում է 99 սովորող, Ուկրայինայի հանրապետության մեջ — 102, Բելուսիայում — 118, Անդրֆեդերացիայում — 119, Ուզբեկստանում — 41 և Թուրքմենստանում — 53: Այդպիսով Անդրֆեդերացիան ըստ առաջին աստիճանի տարրական դպրոցում սովորողների քանակության գրավում է առաջին տեղը Միության մեջ: Մեզանից հետո գալիս է Բելուսիան, ապա Ուկրայինան և վերջապես Ռուսաստանը: Ռուսաստանում պետք է ուշադրության առնել այն ռազմաթիվ յետաձույց ավտոնոմ ժողովուրդներին, վորոնք այժմ են միայն մասնակից լինում կրթական հաստատությունների սիստեմին:

Սոսելով կուլտուրական նվաճումների մասին, մենք պետք է այս համագումարում առանձնապես մատնանշենք այն լծակը, վոր շրջում է մեր տգիտությունը ու խավարի դարավոր շերտերը— թուրքական նոր այբուբենը (ծափահարություն), վորի պիտանի հանդիսանում են մեր ընկեր Աղամալի-ողլին (ծափահարություն) և Ադրբեջանի Սորհրդային հանրապետությունը:

Մեր կուլտուրական հեղափոխության ընթացքում վերջին տարիները մենք բաղձալիցինք մի հաստատություն, վոր իրեն համարում եր ավտոնոմ հաստատություն: Յես խոսում եմ մեր համալսարանի մասին: Մեր կուլտուրական կազմակերպությունները, իցե թե, մի փոքր ուշ դարձրին ուղղություն դրա վրա և բարենորոգում մտցրին համալսարանի մեջ: Ինչպիսի՞ հետևանքներ ստացվեցին այդ բարենորոգումից: Իհարկե, ծիծաղելի չե ասել, թե վորեւ բարենորոգում կարող ե անցնել անհիմնադաշին կերպով:

Ամեն տեղ այդպես եր: Յեթե մենք վախենայինք ձեռք տալ բուրժուական սեփականությանը, արդեն կարգավորված ու արագորեն աճող բուրժուական տնտեսությունը, յեթե մենք յերկուս կրեյինք մոտենալ դրան հեղափոխական նժտարով, իհարկե, մենք վե՛լ մի հեղափոխություն չեյինք ունենա: Մենք չվախեցանք վորոշ ծախքերից, վորոնք անխռուտիելի չեն նաև համալսարանի բարենորոգման ժամանակ. Յեվ յիս կարծում եմ, թե ներկայումս արդեն յեղած հետևանքներն արդարացրին մեր ձեռնարկները:

Մ ե Ր Մ Ա Մ Ո Ւ Ր

Մամուլի ասպարեզում մենք անկասկած մեծ տաշադրիմություն ենք արել: Մենք ունենք 41 թերթ: Տիրաժը 1926 թ. հասնում եր 188.000-ի, հետո 7 թերթ կրճատեցինք, թերթերի քանակն իջեցրինք 33-ի, բայց այնուամենայնիվ տիրաժն աճեց և հասավ 267.390-ի: Անհրաժեշտ ե շեշտել գյուղացիական մամուլի աճը: Սորհրդային աչքը հանգստանում ե բառի բուն նշանակությունից և խորհրդային սիրտը հրճվում, յերբ կարդում ես, վոր վրացական «Ախալի Սոփելի» գյուղացիական թերթը տարածվում ե 55,000 որինակ: Դա անհնար եր յերեակայել վոչ ցարական, վոչ ել մենշեկյան շրջանում: Վոչ ցարի, վոչ ել մենշեկյանի ուրծ այդպիսի թափ չկար: Նույն պատկերն են ներկայացնում մոտավորապես նաև Ադրբեջանի և Հայաստանի գյուղացիական թերթերը:

Թերթերի աճի հետ միասին նկատվում ե նաև բան-գյուղ-թղթակցային շարժման աճը: Դա այն բանակի աճն ե, վոր դուրս ե յեկել բանվոր դասակարգի և գյուղացիության շարքերից, վոր իբրև զենք ձեռքն ե վերցրել գրիչը և գրում ե մեր թերթայինների մասին: Դա խորհրդային կուլտուրայի և հասարակայնության նվաճումն ե, վոր խոր արմատներ ե գցել մեզնում: 1926 թ. սկզբում մենք ունեյինք 11,449 բանգյուղթղթակից, իսկ 1927 թվի վերջում—17,734. ավելացել ե 6,285 հոգի:

Բանգյուղթղթակցային շարժումն աճել ե նաև վորակով: Այժմ լուրջ քննադատությունը սովորական ե դարձել արդեն բան-գյուղթղթակիցների համար: Այժմ այդ աշխատավորներն իրենց գրչով ոգնում են մեզ շտկելու այն, ինչ վոր փչացնում ե այս կամ այն բյուրոկրատը, կաշառակերը, խորհրդային սխտեմին տղի նման կլած ստահակը: Այժմ բանգյուղթղթակիցը խորհրդային պետության, խորհրդային տնտեսության կառուցողների բանակի որգանական մասն ե, ոգնում ե շինարարության ռացիոնալացման:

Վերցրեք մյուս շրջանը: Շատ չի անցել այն օրից, յերբ մեզնից շատերը կարծում եյին, թե պրոլետարական գրողները ձանձրացուցիչ, բանի պետք չեկող մի հասարակություն ե, և կուսակցության վերաբերմունքն ել դեպի պրոլետգրողները բավականին սառն եր: Վերջին յերկու տարում, պետք ե ասենք, պրոլետարական գրականությունը նվաճում ե իր իրավունքները: Թե ստեղծագործության, թե պրոլետարիատի պահանջներին հարմարվելու ձևերի բնագավառում պրոլետգրողները մեծ աջողություն են ձեռք բերել: Իհարկե, պրոլետգրողները մեր գրականության մեջ շատ մեծ գործ չեն կատարել դեռ: Նրանք ազդեցության խոշոր բաժինը չիղում են դեռ հին հոսանքների վարպետներին, բայց այստեղ ել մենք ունենք ապագայի լուսո շողերը թե ձևի, թե լեզվի և թե այն թեմաների տեսակետից, վոր ընտրում են պրոլետգրողներն իրենց ստեղծագործության համար:

Միաժամանակ պետք ե նշել, վոր կուսակցության ազդեցությունը պրոլետգրողների վրա չափազանց քիչ ե: Այդ գրողների հասարակությունը մեծ մասամբ կոմյերիտական ե:

Յերբեմն այդպիսի կոմյերիտական գրողը աջող նվաճումներ ե անում ձևի և լեզվի տեսակետից, բայց հաճախ տատանումների մեջ ընկնում: Յերբեմն նա յերգում ե հին վրաստանը, յերգում ե իր նախնիքների ասպետներին և դրան գուզնիթաց յեր-

գում Համաշխարհային Հոկտեմբերը: Այդ յերկվությունն առաջ և գալիս նրանից, վոր պրոլետարիոնները չեն գտնվում կուսակցական կազմակերպությունների մշտական հոգացողության և աղբեցության ներքո:

Մեր նպատակն է լինելու այս ասպարեզում մեր թևի տակ առնել այդ յերիտասարդ գրողներին, առաջ տանել մեր յետևից, շրջապատել նրանց վոչ միայն համակրանքով, վոչ միայն հարվածով նրանց սխալները, այլև սովորեցնել նրանց: Խնդիրն այստեղ մանկավարժական է.— հարվածել այնպես, վոր այդ հարվածը նրանց համար խրատական և ուսանելի լինի, ուղղի նրանց և նպաստի նրանց հետագա աճին:

Լենինի գլխի դրոշի ակ

Յեա կանգ չեմ առնելու բոլոր աշուղթյունների վրա թեկուզ ժողովրդական կապի ասպարեզում, վորն այնքան խոշոր կուլտուրական ծառայություններ և մատուցում ազգաբնակչությանը: Յեա կմատնանչեմ միայն մեր ցանցով ուղարկվող փոստային թղթակցությունների հսկայական աճը: Դա մեր կուլտուրական աճի և տնտեսական ուժի անուղղակի արտացոլումն է: Անցյալ տարվա ընթացքում, որինակ, ուղարկված է 46 միլիոն հասարակ նամակ, 34 միլիոն պարբերական մամուլ, 7 միլիոն գրանցված թղթակցություն, ապահովված նամակներ և փոստային փաթեթ, 8 միլիոն հեռագիր: Այսպես ընկ. ընկ. Կլանտարխանու և Կամարաուլու վարչության ներքո գտնված ցանցով ուղարկված է ընդամենը 96 միլիոն թղթակցություն:

Այժմ ռադիոյի մասին. ներկայումս մենք ռադիոկայաններ ունենք Անդրկովկասի բոլոր մայրաքաղաքներում. դրա հետ միասին ունենք նաև 200 պետական ու ժողովրդական ռադիոկետեր և ավելի քան 3000 սիրողների ռադիոկետեր: Այս թվերը մշտական չեն, նրանք շարունակ ավելանում են:

Վերջապես այս բաժինն ավարտելու համար պետք է նշել այն բանավեճը, վորը վերջին ժամանակներս առաջ է յեկել այսպես կոչված ազգային կուլտուրայի առթիվ:

Այն բոլորն, ինչ վոր ճշմարտություն է կուսակցության և նրա ղեկավար մարմինների համար, անպայման պետք է կասկածի յենթարկվի մեր ռադիցիայի կողմից:

Ուղղիցիան հարձակման յենթարկեց մեր կուսակցության ազգային վողջ քաղաքականությունը, հարվածների տակ առավ կուսակցության քաղաքականության բոլոր սկզբունքներն աղգային կուլտուրայի շրջանում:

Ընկերներ, ազգային կուլտուրան փաստ է, թե վոչ: Քանի վոր մենք ունենք ազգային քաղաքականություն, ապա անպայման նա գործ ունի այս կամ այն հասկացողությունների, այս կամ այն հարաբերությունների հետ յերկրում: Այդ հարաբերությունները, թվում է, թե իրական են: Ազգերի գոյությունը փաստ է, և վոչ մի ռադիցիոն դատարկարանություն չի կարող փոխել այդ փաստը: Նշանակում է կա ազգային կուլտուրա, և այդ կուլտուրան այս կամ այն չափով կապված է ազգերի գոյության փաստի հետ, վորոնք (ազգերը) ի հարկե բաժանված են դասակարգերի: Յեվ մենք, յեկնելով դասակարգային քաղաքականությունից, հենց զրանով հաստատեցինք մեր ճիշտ ազգային քաղաքականությունը, վորը ներկայանում է դասակարգային քաղաքականության բաղկացուցիչ մասը:

Սակայն կան մարդիկ, վորոնք ընդհանրապես մերժում են ազգային կուլտուրա հասկացողությունը, ծաղր են համարում լենինի դմի նկատմամբ, յերբ մենք մեր քաղաքականությունն ուղղում ենք ազգային կուլտուրայի պաշտպանության կողմը խորհրդային իշխանության հիմունքների վրա, նպաստում նրա զարգացմանը խորհրդային ախլի հանրապետություններում: Յեա կարծում եմ, վոր ռադիցիայի հետ այս ինդրում նույնն է պատահում, ինչ վոր այն դեպքերում, յերբ նա գործ է ունենում լենինի դմի հետ: «Լենինի դմ հասկացողությունն ռադիցիան օգտագործում է իբրև գենը անցկացնելու այնպիսի գաղափարներ, վորոնք բղխում են ուրիշ բանակից — տրոցկիզմի բանակից, վորն աշխատում է հիմքից խախտել մեր կուսակցության սկզբունքային և քաղաքական միասնությունը: Յեթե փորձում են խախտել քաղաքի և գյուղի կապը, մեր գյուղացիական քաղաքացիականությունը, մեր շինարարությունը և այլն, ապա ինչո՞ւ հանգիստ թողնել մեր ազգային քաղաքականությունը: Մեր կուսակցության միասնությունը բոլոր գծերով խախտելու իր ապարդյուն ջանքում ռադիցիան փորձում է խախտել, մեղադրել մեր քաղաքականությունը նաև այս ասպարեզում:

Յեա ի նկատի ունեմ Անդրյերկկոմի ապստամբի նախկին վարիչ Վահանյանի գիրքը: Այս գրքում Վահանյանը յեկնում է այն

փաստից, թե «մեզ համար» գոյություն չունի ազգային կուլտուրա, քանի վոր դա բուրժուական լոգոսն է: Նա յեղնում է ազգերի կուլտուրայի ինչ վոր նոր, իր սահմանած չափանիշից: Այդ ձեռնածությունը—ազգային կուլտուրայի հակադրությունն ազգերի կուլտուրային—արդեն իր մեջ ամփոփում է վոչ միայն վորոշ անկայունության սաղմեր, այլև Վահանյանի ամբողջ տեղիներին հանցավորության սաղմերը:

Մինչդեռ «ազգային կուլտուրա» տերմինը մշակել է պատմությունը, և նա մտել է լենինիզմի սխտեմի մեջ. այդ տերմինը գործ էածում է լենինը: Այդ տերմինը մեզ չի շեղում, վորովհետև գիտենք, թե ինչ է ազգային կուլտուրան, յերբ յերկրի քաղաքական գերիշխանը բուրժուական է, և ինչ է ազգային կուլտուրան, յերբ իշխանությունը գտնվում է մյուս դասակարգի ձեռքին: Ազգային կուլտուրան մենք ստացել ենք անցյալի բոլոր ժառանգությունների հետ միասին. սակայն մեր իշխանության որոշ, պրոլետարիատի իշխանության որոշ, նա (ազգային կուլտուրան) այլ բովանդակություն է ստանում:

Վերցնենք որինակ բանկերը: Դրանք, ի հարկե, գերազանցորեն բուրժուական հիմնարկություններ են. բայց մեր իշխանության ժամանակ նրանք այլ բովանդակություն են ստացել: Չե՞ վոր այժմ մեր բանկերի գլուխ են կանգնած Ֆեյոկլը, Չիսնկելին. միթե այդ չի նշանակում, թե բանկերն այլ ձևով են դրված մեզնում: Ինչո՞ւ չի կարելի այս նմանությունը բերել ներկա գեպընդ նաև ազգային կուլտուրայի շրջանում. ինչո՞ւ պետք է գծվար լինի հասկանալ, թե ազգային կուլտուրան խորհրդային իշխանության որոշ բոլորովին այլ բան է, և բոլորովին այլ բան, յերբ յերկրի ժողովրդի կառավարումը: Արդյոք միևնույն բանն է՝ իշխանության գլուխը Մախարաձեն է թե ժողովրդի: Ոպորիցիան այդ գծվար կհասկանա: Ոպորիցիան կարծում է, թե ոպորիցիոնների համար անիմաստ բան է յեղնել լենինիզմի ինդուստրիալ դրյալներից: Ներկա գեպում վերցնենք ընկ. Վահանյանին, վորը յերբեք էլ իսկական լենինական չի յեղել վոչ կազմակերպչական, վոչ էլ կուլտուրական հարցերի շրջանում: Նա իր գրքույկում էլենինին այնպիսի մտքեր է վերագրում, վորոնց յերբեք չեր համաձայնի էլենինը: Ասենք եյապես Վահանյանի համար Պլեխանովն է ամեն ինչ, իսկ այժմ նա գիտնում է լենինիզմի աղարտման գինքով և կարծում է, թե կուսակցությանը կշեղի ճիշտ դիրքից:

Պետք է ասեմ, վոր Վահանյանի գրքի այն գործնական մասը, ուր նա կոնկրետ որինակներով ցույց է տալիս մեր թերությունները կուլտուրական շինարարության ասպարեզում, — ընդունելի է և շահավետ: Յու հենց սկզբից արտահայտվել են այդ մասի ոգտին, բայց նա վոչ մի ընդհանուր բան չունի այդ տեղիների հետ, վոր տալիս է Վահանյանը ազգային կուլտուրայի վերաբերյալ հարցերի մասին: Այստեղ Վահանյանի միակ նպատակն է այդ յարկի տակ իր սլաքներն ուղղել մեր ներկա ազգային քաղաքականության դեմ: Ընկ. Չիսնկելի ճառից մենք տեսնում ենք նրա միանգամայն րացորոշ ցանկությունը առաջ քաշել այն բոլորը, ինչ վոր մեզ համար վոչ միայն վիճելի է, այլև բոլորովին անընդունելի: Վոր մենք այժմ մեր գործնականում քիչ ուշադրություն ենք դարձնում կուլտուրական շինարարության վրա, վոր գեղարվեստի, ճարտարապետության, բարձր կուլտուրայի շրջաններն անբավարար չափով են դեռ կուսակցության ուշադրության առարկան դարձել և, վոր մեր դեկավարությունն այդ շրջանում դեռ անբավարար է, — դա փաստ է: Դա մեր ճարտարապետների, կառուցողների ազատությունն է: Բայց հենց այստեղից մենք պետք է հետևյալ յեզրակացությունը հանենք. — անհրաժեշտ է, վոր կուսակցությունն ավելի մոտենա այդ հարցին, իրականացնի իր դեկավարությունն այդ շրջաններում, վորպեսզի մեր նոր շինությունները չհիշեցնեն 7 — 8-երորդ դարերի վանքերն ու յեկեղեցիները, ինչպես այդ տեղի ունի Վրաստանում և Հայաստանում: Յու կարծում եմ, վոր մենք այդ շրջանում պետք է, անկասկած, շարժվենք, քանի վոր այդ շրջանի վրա այժմ ոպորիցիան խոշոր ոպորիցիոն ստվեր է գցում. այստեղ աշխատանքը պետք է այնպես լուսաբանել, վոր կուսակցությունն իմանա, թե ինչ արատներ ու թերություններ կան և ինչպես պետք է ուղղել այդ բոլորը: Այն ժամանակ մենք անվրաս կդարձնենք ոպորիցիայի բոլոր փորձերը—պղտորել քաղաքական ջուրը և տրոցկիզմի պղտոր ալիքների հետ միասին մի ինչ վոր նոր բան հրամցնել մեզ, վորը մենք ընդունենք իրեն լենինյան շիթ:

Ներկուսակցական հարցեր

Թույլ տվեք այժմ զբաղեցնել ձեր ուշադրությունը մեր կուլտուրական և տնտեսական շինարարության, մեր առաջխաղացման վճռական ուժերի հարցով: Ինչի՞ դեմ ենք այժմ նոր կոխ սկսում:

Անդրկովկասում մենք ունենք կուսակցության 65,000 անդամներ և թեկնածուներ, 150,000-ից ավելի կոմյուրիստականներ, ավելի քան 166,000 պրոսերներ և 23,750 կին-պատգամավորներ,

Ահա մոտավորապես մեր այն ընտանիքը, վորը ղեկավարում է գյուղացիական հսկա զանգվածը և բանվոր դասակարգը, վորն աշխատում է կուլտուրական և տնտեսական շինարարության մեջ, վորը պատասխանատու չէ պրոլետարական հեղափոխության ճակատագրի համար Անդրկովկասում: Ունի, արդյոք, մեր կուսակցությունը, վոր կոչված է ղեկավարելու այդ բոլորը, այնպիսի թերիներ, վորոնք ներքնապես հատուկ են նրան: Չեմ խոսում ոպոզիցիայի մասին: Դա այլ ծագում ունեցող մի մարմին է, և նրան, ակնհերե է, պետք էլինի վոչնչացնել վիրաբուժական ոպերացիայի միջոցով, կուսակցությունից վտարելով նրանց, վորոնք չեն ուզում միատեղ ապրել կուսակցության հետ:

Յեվ այսպես, մի կողմ թողնելով ոպոզիցիան, յես կանգ կառնեմ ներքին թերիների վրա, վորոնք ստիպում են մեզ սրել ուշադրությունը, թափ ալ մեզ և ուղղել մեր ներքին կառուցվածքը: Ամենից առաջ կշռափեմ մեր կուսակցության սոցիալական կազմը: Այստեղ մենք հանդիպում ենք յերկու թեքումների, վոր պետք է ժխտել: Մեկ թեքումը կարծում է, թե կուսակցության դռները պետք է բաց լինեն խորհրդային բոլոր ազնիվ տարրերի առջև: Ի հարկե սա հակասում է հենց բոլշևիկյան կուսակցության բնույթին, վորը համարում է իրեն բանվոր դասակարգի ավանգարդը: Միաժամանակ, մենք չպետք է ընկնենք մյուս ծայրահեղության մեջ, վորն առաջարկում է յերկրորդ թեքումը — մեր կուսակցությունը դարձնել ամբողջապես բանվորական, մտցնել նրա մեջ գրեթե 100 տոկոս բանվորներ: Սա այնպիսի անստույգություն է, վորը վոչ մի կերպ չի հյուսվում լենինի դիմաց: Մենք բանվոր դասակարգի ավանգարդն ենք՝ կոչված ղեկավարելու պրոլետարական հեղափոխությունը գյուղացիական յերկրում: Կարելի՞ չէ, արդյոք, նման պայմաններում մեր կուսակցության մեջ չմտցնել վորոշ քանակությամբ գյուղացիներ և սոցիալական այլ կատեգորիաներ: Իհարկե, մեր կուսակցությունը պետք է լինի պրոլետարական կուսակցություն իր ամբողջ դրույքով, իր լենինյան ամբողջ վոգով, բայց վոր նրա մեջ վոչ վոք չլինի, բացի պրոլետարական տարրերից, դա իհարկե անիմաստ է: Ուստի անհրաժեշտ կազմակերպությունների կողմից այդ հարցի վերջին քննությանց արդյունքները աչքի առաջ ունեն

հասնելու մեր կուսակցության այնպիսի աճման, վոր ապահովեր նրա սոցիալական ամենապատասխան կազմը՝ բանվորական կորիզի գերակշռության իմաստով: Մենք ունեցել ենք ակամա, անխուսափելի բացեր այս ուղղությամբ: Այս պետք է խոստովանել: Բայց չի կարելի ասել, թե, որինակ, վրացական կազմակերպության մեջ յեղել է թեքում ընդունելու վոչ — պրոլետարական տարրերի — գյուղացիների և այլ կուսակցություններից հեռացածներ:

Վրաստանում, նրա յուրահատուկ պայմանների շնորհիվ անխուսափելիորեն պետք էր լինում ընդունել ուրիշ կուսակցություններից հեռացածներին: Անխուսափելի էր նույնպես գյուղացիների ընդունման վորոշ հավելումը: Սակայն ընդհանուր առմամբ վրացական կուսակազմակերպության մեջ թեքումը յեղել է պրոլետարական:

Այժմ ներկուսակցական դեմոկրատիայի մասին: Այս քնարի վրա նվազում է մեր ոպոզիցիան, հայտարարելով, թե մեզ մոտ չկա ներկուսակցական դեմոկրատիա, այլ կան քվեարկող վարիներ, և հրամայող վերին խավը: Իբր թե այս է պատճառը և՛ ոպոզիցիայի, և՛ Յարոսլավսկի կայարանի, և՛ Մոսկվայի Վուզի գրեթե զինված գրավմանը, և ոպոզիցիոներների կապի՝ բուրժուական ինտելիգենցիայի հետ, վորն իր հերթին կապված է սպիտակ գվարդիականության հետ:

Այստեղ Անդրկովկասում մենք առաջուց գիտեյինք, ինչպես գիտեյին և Մոսկվայի ու Լենինգրադի կազմակերպությունները, վոր ոպոզիցիայի մեղադրանքը սուտ է, բայց այսու հանգերձ մենք հետազոտեցինք ներկուսակցական դեմոկրատիայի դրությունը: Այդ դեմոկրատիայի գիծը ձեզ հայտնի չէ: Այդ մասին մենք տեղերում վոչ մի նոր բան չսացինք և չկարողացանք բաց անել: Բայց մենք ճշգրիտ կերպով ստուգեցինք, թե անպայմանորեն կա այն միևնույնը, վոր մեզ անհրաժեշտ է կուսակցության առողջ աճման համար, վորպեսզի կուսակցությունը վոչ միայն աշխատել, այլ և աճեր. վոչ միայն աճեր, այլ և գտվեր ու բարձրանար ավելի վեր:

Իսկ յեթե այս կամ այն տեղում ստացվել են անմխիթար արդյունքներ, ապա միմիայն այն կազմակերպությունների մեջ, ուր մինչ այդ ղեկավար են հանդիսացել ուկրոնիստները: Որինակ՝ Բուխարյայի կազմակերպությունը: Մի ժամանակ նրան ղեկավարում էյին ուկրոնիստները, և այդ ժամանակ ներկուսակցական

վոչ մի գեմոկրատիա անկարելի յեր յերեան բերել: Իսկ յերր նույն կազմակերպությունը տողորմեց կուսակցական վոգով, յերր ուկրաինացիների պոստերը գլխովեցին, դրությունն այնքան փոխվեց, վոր նույնիսկ նախկին ուկրաինացիները չեն կարող ժխտել Գուկա-յիսի կազմակերպության բացահայտ աշտոյություններն այդ քնա-գաղաղում:

Մեզ փոխարինողները

Ուզում եմ մի քանի խոսք ստել Կոմմունիստական Յերիտա-սարդական Միութեան — կուսակցութեան ապագա փոխարինողի մասին: Այս միութեանն այժմ մեծ թափով ուղղում է իր թեքը: Անդրկովկասում խորհրդային հեղաշրջման առաջին տարիներից հետո նրա մեջ կային հիվանդագին շատ յերեւոյթներ, բայց այսուհանդերձ մենք նրա մեջ ունենք այնպիսի դիմացկուն կորիզ, այնպիսի ամուր և ուղիղ ղեկավարութեան, վոր վոչ մի թեքում այս կամ այն ուղղութեամբ այլևս յերկյուղալի չէ: Թեքումները դիպ-չելով լենինյան կոմսոմոլին դեն են շարտվում, ինչպես գնդակը պատից: Կոմյերիտական կազմակերպությունների դրութեան թե-լադրած պրոբլեմներից՝ պետք է մատնանշել հասակավոր կոմյերի-տականների հարցը: Պետք է հարցը լուծել հիմնապես. — ի՞նչ ենք անում մենք այն հասակավոր կոմյերիտականների հետ, վորոնք ունեն կուսակցութեան մեջ մտնելու բոլոր տվյալները: Մենք կապված ենք կուսակցութեան վորոշումներով՝ դժվար ընդունե-լութեան մասին, այն մասին, թե մեր կուսակցութեան դռները պետք է կիսաբաց լինեն, բայց վոչ լայնորեն բացված: Կոմսոմոլը համեմատաբար ունի ավելի մեծ տոկոս այնպիսի հասակավորների, վորոնք չունեն արատավոր ֆորմուլար (ծառայութեան) ցուցակ-ներ և խնդրում են ընդունել կուսակցութեան մեջ: Այստեղ հարցն այսպես է, — կամ ընդունել բոլորին, կամ թե սահմանափակել ընդունելութեանը: Մենք անում ենք յերկրորդը: Սահմանափակում ենք ընդունելութեանը: Բայց մենք պետք է աշխատենք չզբաղեց-նել նրանց, վորոնք չեն ընկնում կուսակցութեան մեջ, հասարա-կական աշխատանքով, միութեան մոտիկ աշխատանքով:

Չի կարելի անցնել, առանց նշելու ուղղիցիայի ձախո-ղանքը ԼԿՅՄ մեջ: Յեա արդեն ասացի, թե ամեն տեսակի թե-քումներ դեն են շարտվում կոմյերիտական կազմակերպութեանից, վորը չի ընդունում այդ թեքումները: Ուղղիցիան բառացի կեր-

պով ջարդեց իր վոտքը, յերր փորձեց իր պայքարը փոխադրել կոմսոմոլի շարքերում: Կոմսոմոլը նրան տվեց միասիրտ յերիտա-սարդական հակահարված: Սրանից պետք է հանել այն յեղրակա-ցությունը, թե սա վոչ միայն նշան է քաջութեան, վոչ միայն արդյունքն է այն բանի, վոր կոմսոմոլի ուսը քոր է գալիս, այլ սա նշան է կենսառողջ աճման, լենինյան առողջ բովանդակութեան (ծառայարությունների):

Աւիասանքը կանանց մեջ

Մի քանի խոսք բանվորուհիների և գեղջկուհիների մեջ մեր տարած աշխատանքի, մեզ շրջապատող անկուսակցական լայնածա-վալ դանդաժի հետ պատգամավորական ժողովների միջոցով կազ հաստատելու յեղանակի ձեռք բերած աշտոյությունների մասին: Պատգամավորական այս ժողովների միջոցով մենք հաստատել ենք բավականաչափ ամուր կապ կանանց մասսայի հետ: Աշխատանքի այս մեթոդը, պատգամավորական ժողովների միջոցով, հանդիսա-նում է արդեն մեր նվաճած աշխատանքի ձևը: Բայց այդ ձևը պետք է բարելավել կուսակցական կազմակերպութեանների անմի-ջական ղեկավարութեամբ:

Մեզ մոտ այս առթիվ յեղել են խորհրդակցութեաններ — բազմակողմանի թե ըստ մասնակցողների կազմի և թե ըստ քն-նարկված թեմաների:

Թույլ տվեք արձանագրել, վոր կուսակազմակերպութեանները տեղերում վոչ միշտ և վոչ ամենուրեք այդ գործին ցույց են տվել բավարար ուշադրութեան, իսկ առանց կուսակցական կազմակեր-պութեանների ուժին՝ այս ձակատում չի կարելի կատարել աշխա-տանքի ուղիղ դասավորում: Պատգամավորուհին չպետք է կարծի, վոր իր կոչումն է միայն սովորել: Ուսումը շատ լավ բան է, ան-խուսափելի և անհրաժեշտ, բայց նա պետք է միանա կենդանի գործնական աշխատանքի հետ: Խորհրդակցութեան ժամանակ ադրեկշանցի մի աշխատավոր ասում էր, վոր իրենց մոտ փոր-ձում են կիրառել մի նոր բան — ամուլա արտատվայրերն ուղար-կել քոչվոր կանանց համար կին-կազմակերպիչներ: Իսկապես՝ սա նորութեան է: Յեվ յերր մենք իմանանք այս փորձի կոնկրետ արդյունքները, այն ժամանակ ուրիշ կազմակերպութեաններ ևս կարող են կիրառել այն՝ համաձայն իրենց տեղական պայման-

ների, տեղական կենցաղական վիճակի, փորձեր կլինեն և այլ ուղղութիւններով, ինչ վոր կհեշտացնի աշխատանքն այս բարդ, բայց շնորհակալ բնագավառում:

Մեր թեմավիճակները

Թույլ տվեք անցնել պրոլետարական դեմոկրատիայի և առաջ-քաշման հարցի կողքից և համառոտ կերպով կանգ առնել մեր «բարեկամների» վրա, վորոնք բարբաջում են մեր հանրապետութիւններին քաղաքական տոկունութեան մասին: Այդ մեր թշնամիներն են՝ մենշևիկները, մուսավաթիստները, դաշնակները: Ինչ են նրանք այժմ ներկայացնում իրենցից: Յեթե հիշենք նախընթաց տարիները, այն ժամանակ մենք կարող էինք խոսել այդ թշնամիների կողմից յեղած իրական վտանգի մասին այնչափով, ինչ չափով նրանք դեռ ունեցին սոցիալական վորոշ բազա մեր հանրապետութիւնների, նույնիսկ աշխատավորների վորոշ խավերի մեջ: Յեթե համեմատենք այդ տարիները ներկայումս գոյութիւն ունեցող դրութեան հետ՝ պարզ է, վոր այժմ կտեսնենք լիակատար սոցիալական դատարկութիւն մենշևիկների վտանգի տակ: Արդեն տեղի յե ունենում լուծման պրոցեսը, վորովհետեւ մենշևիկների վերջին կադրերը մնում են առանց սոցիալական բազայի, առանց վորեւէ, զեթ կարճատեւ կերպով կենսունակ սոցիալական խմբավորման: Լուծման այս պրոցեսն այնքան հեռու յե գնացել, վոր այդ կուսակցութեան արտասահմանյան կազմակերպութիւնն անցնում է դեպի... տերրորը: Ի հարկե մենշևիկները մեծ վարպետներ են ամեն տեսակի մեծ կամ վտր կեղտոտութեան, բայց տերրորի սիստեմը նրանք մինչև հիմա չեյին առաջադրել: Այժմ արդեն նրանք ստիպված են մտածել այդ մասին:

Սա արդեն հուսահատութեան, ամեն տեսակի սոցիալական բազայից կտրվելու ժամանակաշրջանն է: Այս քայքայվող հիմքի վրա տեղի յե ունենում վրաց մենշևիկների յերկու թեւի բաժանումը, Ծերեթելի և Ժորդանիա-Ռամիշվիլի: Մեկը 2-րդ ինտերնացիոնալի տիպիկ ներկայացուցիչ, մյուսը ներկայացուցիչը ֆաշիստացված սոցիալ-դեմոկրատիայի և բուրժուազիայի: Մեկն ուղղում է տապալել մեզ 2-րդ ինտերնացիոնալի մեթոդներով, մյուսը՝ ակնհայտ ֆաշիստական գրոհով—հենվում է արտաքին ռազմական միջամտութեան վրա, լինի պահպանողական Անգլիայի կամ ֆաշիստական Իտալիայի և կամ ուրիշների կողմից: Նրանց միջև

առանձին տարբերութիւն չկա: Բայց յերկուսն էլ մարմնացնում են այդ մանր-բուրժուական կուսակցութեան քայքայումը և հակապրոլետարական վերասերումը:

Ինչ են ներկայացնում իրենցից այժմ մուսավաթիստները: Սրանք պատրաստվում եյին «մարդկանց», «լավ» մարդկանց շարքն անցնել, ապրել բուրժուական անցորդ կյանք, բայց այդ նրանց շաջովեց: Խորհրդային քամին փչելով Ադրբեյջանի վրա ստիպեց նրանց բաժանվել իրենց ցնորքներից և ուղղութիւնը բռնել դեպի Յեվրոպայի և Ասիայի ամեն տեսակի սև ուժերը: Հիմա այդ կուսակցութեան մեջ տեղի յե ունենում «ձախացում»: Փորձեր են արվում հարմարվելու վտանգի տակից գնացած հողին, կառչելու ինտելիգենտական վերին խավերին, մանր-բուրժուազիային, դեմոկրատական տարրերին, վորպեսզի իրենք իրենց պահպանեն Ադրբեյջանի քաղաքական իրականութեան մեջ: Բայց սա անհույս բան է: Այդ զգում են և իրենք մուսավաթի դեկավարները և այժմ նույնպես ընկնում են տերրորի մտքի յետեից: Դաշնակները կուզենային հենվել Հայաստանի կուսակային գոյութեան վտրիկ շերտի վրա, վտր քաղաքական նշանակութիւն չունի Հայաստանում: Բայց անաջող, առանց հույս ունենալու նորից արշուճալի ավանտյուրայի մեջ նետել բանվորա-գոյութեան Հայաստանը: Սրանք նույնպես դերեկտիվներ են զրկում տերրորի մասին: Բայց մահվանից առաջ չեն չնչիւ արշան գոյութիւնը: Պատմութեան կողմից դատապարտվածներն այլևս սարսափելի չեն խորհրդային հաստատուն հասարակակարգին:

Հիշեմ մի նորութիւն, վոր բնորոշ է մեր թշնամիներին համար—խորհրդային կեղծ թղթադրամների տապալումը: Յերեկ դուր կարդացել էք այն հեռագիրը, ըստ վորի Յրանկֆուրտում յերեվան են հանվել մեծ քանակութեամբ կեղծ չերվոնեցներ, վոր տպում էր մենշևիկ Սադիրաշվիլին: Հիշենք, վոր մենշևիկների ազգային հերոս Չելոկաևը վերջերս բռնվեց կեղծ չերվոնեցներ տարածելու Պարիզում, և պիտք է ձերբակալվել, բայց մենշևիկյան «Վրաստանի կառավարութիւնը» ձեռք առավ բոլոր միջոցները՝ սկսեցին զբաղել խուսափելու համար. հիմա բացի տարածելուց նրանք վրձնել են զբաղվել և խորհրդային կեղծ չերվոնեցներ տպելով, պարզ է՝ ֆինանսավորելու համար իրենց շարքերը արտասահմանում, և յիւլայթներ ու եկսցեսներ՝ այստեղ Վրաստանում: Մի խոսքով ապրիոնալիզացիայի յեն յենթարկում իրենց փեշակը:

Բայց իզուր: Անդրկովկասի Խորհրդային Հանրապետությունները տոկուն են: Անդրֆեդերացիան ամուր է:

Առաջ, Լենինյան ուղիով

Վերջին հարցը, վորի վրա կուզենայի կանգ առնել իմ դեկտեմբեր վերջացնելուց առաջ, հետևյալն է. «Անդրկովկասյան ֆեդերացիան փող արժե, լավ չէ՞ր լինի այդ դրամները բաժանել հանրապետությունների միջև, և դրանով ավելացնել նրանց ուսուրանները»: Քաղքենու համար, մանավանդ ընդդիմադիր քաղքենու (оппозителю), ի հարկե, այս դատողությունը լիովին հարմար է: Ահա տեսե՛ք ինչ են գրում արտասահմանի մեր թշնամիները, թե Անդրկովկասյան ֆեդերացիան լուրջ բյուրոկրատական միջնորդ է, թե ինչ բանի յե պետք գալիս՝ ի հարկե, յեթե մենք աշխատեցինք քաղաքական «ոգադուրկ» միջնորդի մեջ, յեթե մենք պետք չունենայինք զբաղվելու ազգային խաղաղության հարցով, յեթե մեզ մոտ գոյություն չունենային առանձնահատուկ այն պայմանները, վորոնց մասին խոսում է Ենգելսը և նրանից հետո Լենինը, ապա ֆեդերացիայի հարցը չեր լինի: Բայց յերբ Անդրկովկասում մենք ունենք պատմական կատարելապես առանձնահատուկ պայմաններ, մենք պետք է ինչ գնով ել լինի ապահովենք ստեղծագործական աշխատանքի և ազգային խաղաղության հնարավորությունը, իսկ առանց ֆեդերացիայի՝ այդ անհնար է:

Այն ժամանակ, պ. պ. ոպոզիցիոներներ, գրեք Անդրյերկկումը կուսակցական և տնտեսական ուսյոնական կազմակերպությունները վերացնելու հարցը: Այդ բոլորն այժմ ինչի՞ համար է: Ապրենք փոքրիկ կոմունաներով, անարխիստների նման: Բայց բանն այն է, վոր նման իդիլլիա պատմությունը չի տալիս մեզ:

Մենք պետք է ունենանք մի կազմակերպություն, վորը պահպաներ վորոշ հավասարակշռություն, վորը սգներ արտադրական ուժերի աճման և կուլտուրական զարգացման: Մեզ անհրաժեշտ է այնպիսի կազմակերպություն, վորը դրանով հանդերձ ամրապնդեր ժողովրդների յեղբայրական դաշինքը, վորը մեր վերջնական նպատակն է: Սա փող արժե, բայց այդ ծախսերը չնչին են, յեթե նկատի առնենք, վոր առանց Անդրկովկասյան ֆեդերացիայի մենք չեյինք ունենա ազգային հաստատուն խաղաղություն:

Անդրկովկասյան ֆեդերացիան հանդիսանում է ազգային խաղաղության որդանը, նա ոգնում է արտադրական ուժերի զարգացմանը, և դրա հետ միասին, չի առաջնորդում դեպի ազգային դիմագծի ջնջումը, ինչպես պնդում եյին ակոնխատները: Վերցրե՛ք Վրաստանը, Հայաստանը և Ադրբեջանը 1920—21 թվերին, նույնիսկ 1922 թվին, յերբ նոր եր ծնվում ֆեդերացիան, և համեմատեցե՛ք, ջնջվե՛լ է, արդյոք, ազգային դեմքը դրանից հետո: Այդ դեմքը հայտարարվել է, դարձել է կենսունակ, ազգային այտերը շառագունել են և դրանով հանդերձ ֆեդերացիան անասան է մնացել: Վերջին կոնֆերենցիաներում և համագումարներում ի հայտ բերվեց աճող սեր դեպի ֆեդերացիան: Դա անդրադարձում է ամբողջ այն սիրտ, վոր գտնվում է մեր գյուղացիության և բանվոր դասակարգի հոգում, վորոնք գիտեն ազգային խաղաղության և արտադրական ուժերը բարձրացնող հարաբերությունների արժեքը: Ֆեդերացիայի ստեղծումը՝ Լենինի խորհրդով, լիովին արդարացրեց իրեն: Հաջորդ հնգամյակը ևս ավելի կապացուցի այդ և այն ժամանակ ևս ավելի պայծառորեն յերևան կգա ոպոզիցիոն վոդրմելի պլատֆորմի կողմից ամեն ուղղությամբ ֆեդերացիայի հասցեյին շարունակ մեղադրանքների անսովորությունը: (Ծափահարություններ: Ամենքը վտառի յեն կանգնում):

ԲԱՆԱԶԵՎ ՀԿԿ (Բ) ԱՆԴՐՅԵՐԿԿՈՍԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՅԵՎ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԹԻՎ

1. Լսելով ՀԿԿ (Բ) Անդրկովկասյան Յերկրային Կոմիտեյի քաղաքական և կազմակերպչական հաշվետվությունը, Անդրկովկասյան կոմունիստական կազմակերպությունների V-րդ համագումարն ամբողջապես հավանություն է տալիս ՀԿԿ (Բ) Անդրյերկկումի քաղաքական և կազմակերպչական աշխատանքին:

2. Համագումարը խորը բավականության զգացմունքով ընդգծում է յեղբայրական համակեցության և անդրկովկասյան ժողովրդների միատեղ պայքարի այն ձևի կատարյալ կենսունակությունը, կայունությունը ու այդ ժողովրդների քաղաքական, տնտեսական ու կուլտուրական շահերի համապատասխանությունը, վորը վորդեգրել է Անդրկովկասյան ֆեդերացիան, իրականացված 1922 թվին ըստ մեր կուսակցության դիրեկտիվների՝ ընկ. Լենինի ղեկավարությամբ:

Համագումարը նշում է տրոցկիստական ոպոզիցիայի վոդոք-մեյի փորձը՝ գնդակոծել Անդրկովկասյան Հանրապետությունների պետական միությունն ամեն տեսակի ուղղորդումներին բավարարելու նպատակով, վորոնք արտացոլել և արտացոլում են մանր բուրժուազիայի ռեակցիոն խավերի քաղաքական տրամադրություններն ու ձգտումները, վորոնք փրկություն են փնտռում պրոլետարական սոցիալիստական հեղափոխությունից անջատականություն, և հայ, վրացական ու ադրբեջանյան ռեակցիոններին վեճերի հրահրության մեջ:

3. Համագումարն ընդգծում է անցած ժամանակաշրջանում հակախորհրդային կուսակցությունների դեմ (մենշևիկներ, դաշնակներ, մուսաֆաթիստներ) վարած պայքարի աջողությունը, ընդգծում է քայքայումը թե եմիգրացիայի շարքերում, և թե նրանց գաղափարական ու կազմակերպչական քայքայումն Անդրկովկասի ՍՖՍՀ Հանրապետության մեջ:

Ռազմական վտանգի և իմպերիալիստների ջանքերի առթիվ, վորոնց նպատակն է կենդանացնել ու ակտիվացնել բոլոր սպիտակ-գվարդիական ու հակախորհրդային տարրերին, Համագումարը Անդրկովկասի կուսակազմակերպությունների առաջ հետագա պայքարի խնդիր է դնում պրոլետարիատի դիկտատուրայի թշնամիների դեմ, մոբիլիզացիայի յենթարկելով այս պայքարի շուրջը ԱՍՖՍՀ բոլոր աշխատավորների հասարակական կարծիքը:

4. Ամբողջապես և լիովին հավանություն տալով ՀԿԿ (բ) կենտկոմի քաղաքական և կազմակերպչական գծին, համագումարն ընդգծում է տրոցկիստական ոպոզիցիայի անանկությունն ինչպես ՀԿԿ (բ) մեջ ամբողջապես վերցրած, այնպես և Անդրկովկասի կուսակազմակերպություններում: Լենինյան կուսակցության և նրա կենտկոմի դեմ մղված պայքարում, տրոցկիստական ոպոզիցիան և այլաձևությունները Վրաստանի, Անդրբեջանի ու Հայաստանի կոմկուսակցությունների մեջ, յերկրորդ կուսակցություն կազմակերպելու ուղու վրա կանգնեցին, կապ ստեղծելով «յերրորդ» ուլ-ժի հետ, որչեպիով կերպով ոգնելով պրոլետարական դիկտատուրայի բոլոր դասակարգային թշնամիներին: Համագումարն իր հավանությունն է տալիս կուսակցության կողմից վորդեգրած վճռական կուրսին՝ կազմալուծողների և պառակտողների դեմ մղված պայքարում (արտաքսումը կուսակցությունից Զինվյալներն ու Տրոցկուն) և առաջարկում է անմիջապես ցրել բոլոր ֆրակցիաներն ու խմբավորումները, ՌԿԿ X համագումարի վորոշման հի-

ման վրա, առանց առարկության անցկացնելով այդ վորոշումը կյանքի մեջ:

5. Համագումարն ընդգծում է Անդրկովկասի կուսակցական կազմակերպությունների ճիշտ գիծը ազգային քաղաքականության հարցերում: Նշելով նվաճումները ՌԿԿ XII-րդ համագումարի ազգային հարցի վերաբերությամբ ընդունած դիրեկտիվները կյանքի մեջ անցկացնելու բնագավառում (կռիվ վերկողերով թեքումի, ազգային ուղղումների դեմ, բոլոր ազգությունների կուլտուրայի զարգացում, պետապարտի արմատացում, քաղաքականություն ազգային փոքրամասնությունների վերաբերմամբ և այլն), Համագումարն անհրաժեշտ է համարում հետագայում ևս կենտրոնացնել Անդրկովկասի բոլոր կուսակազմակերպությունների ուշադրությունն ազգային քաղաքականության հարցերի շուրջը: Կռիվը վերկողերով ուղղուն միացորդների դեմ, ինչպես և կռիվը ազգայնական թեքումի դեմ, այսուհետև ել պիտի ընթանան համառ ու հետևողական:

Համագումարը նորից ընդգծում է ազգային փոքրամասնությունների կուլտուրական և տնտեսական շահերի ապահովության անհրաժեշտությունը ԱՍՖՍՀ Հանրապետություններում:

6. Նշելով մեծ նվաճումները Անդրկովկասի արդյունաբերության զարգացման գործում (նավթային արդյունաբերության ռացիոնալիզացիան, ԱՍՖՍՀ ելեքտրիֆիկացիայի պլանի իրագործումը, նոր արդյունաբերական կենտրոնների ստեղծումը), Համագումարը ճիշտ է համարում արդյունաբերական շինարարության սկզբից վերցրած՝ ԱՍՖՍՀ ինդուստրիալիզացիայի սարքավորումը, տեղական հում նյութերն արդյունաբերական վերամշակման յենթարկելով:

7. Համագումարն անհրաժեշտ է համարում, ԱՍՖՍՀ ժողովրդական տնտեսության հաշվառքի և դինամիքական պրոցեսների սխեմատիկ ուսումնասիրության գործը ճիշտ դնելու նպատակով, լուրջ ուշադրություն դարձնել պետլիճակագրության աշխատանքի բարելավման վրա՝ վիճակագրության աշխատավորների վորակը բարձրացնելու միջոցով ինչպես կենտրոնում, այնպես և ԱՍՖՍՀ Հանրապետություններում:

8. Համագումարը հավանություն է տալիս կուսակցական կազմակերպությունների ձեռք առած միջոցներին հաշվետու այս ժամանակամիջոցում գյուղի արտադրական ուլժերի զարգացման գործում: Դյուղատնտեսական կուլտուրայի բարձրագույն ձևերին

անցնելու խնդիրը, հողի մշակութային դեռ ևս գոյություն ունեցող նախնական և ևերը մեխանիքական միջոցներով (տրակտորիզացիա և այլն) փոխարինելու հիման վրա, մնում է վորպես ակտուալ մի խնդիր, վորի շուրջը պետք է մոբիլիզացիայի յենթարկվի կուսակցական, խորհրդային և տնտեսական կազմակերպությունների հասարակական կարծիքը:

Համագումարը մերժում է ոպոզիցիայի տեսակետը գյուղի շերտավորման հարցում (միջակ գյուղացիության անհետանալը, կուլակության և չքավորության ուժեղ աճումը և այլն):

Համագումարն ընդգծում է, վոր Անդրկովկասի պայմաններում ևս, անցկացվող լենինյան քաղաքականության հետևանքով գյուղացիական հարցում, աճում է գյուղի միջակ խավը չքավոր տնտեսությունների տնտեսական կարողության աճման հետ զուգընթաց:

Պրոլետարական ազդեցության ուժեղացմամբ գյուղացիության վրա, չքավորության և միջակ գյուղացիների բոլորի ամբարապետմամբ և սոցիալիստական սեկտորի ուժեղացմամբ ԱՍՖԽՀ ժողովրդական տնտեսության մեջ, — Համագումարն անհրաժեշտ է համարում ուժեղացնել տնտեսական ճնշումը գյուղի մասնավոր կապիտալիստական տարրերի վրա:

Համագումարն անհրաժեշտ է համարում մեծ ուշադրություն նվիրել գյուղական տնտեսության կոլլեկտիվիզացիայի հարցերին (գյուղատնտեսական կոմունաները, կոլլեկտիվ տնտեսությունները, արտերկրները, ընկերություններն և այլն), ինչպես և անդրկովկասյան գյուղի բոլոր պրոլետների ուշադիր ուսումնասիրությանը (շերտավորում և այլն):

Համագումարն ընդգծում է աշխատանքի բարվոքումը գյուղի չքավորության կազմակերպության, չքավորությանը ցույց տրված նյութական ոգնության աշխատանքներում, և առաջարկում է հետագայում առավելագույն ուշադրություն հատկացնել աշխատանքի այս բնագավառին:

Համագումարը կուսակցական և արհկազմակերպություններին ուշադրություն է հրավիրում բաարակության հետ կատարվող աշխատանքի ուժեղացման և քոչի, արոտատեղերի ու ջրային հարցերի շուրջն ավելի շատ ուշադրություն կենտրոնացնելու անհրաժեշտության վրա:

9. Ճիշտ քաղաքականությունը գյուղի հարցերում բավականաչափ ուժեղացրել է կուսակցական ազդեցությունը գյուղի չքավորության ու միջակ խավի լայն զանգվածների վրա:

Համագումարն ընդգծում է, վոր խորհուրդների վերջին նախընտրական կամպանիան գյուղացիական զանգվածների վրա պրոլետարիատի ունեցած ազդեցության աճման, բանվորների և չքավորության ու միջակ գյուղացիության ամուր կապի, գյուղի կուլակության և հակախորհրդային տարրերի քաղաքական մեկուսացման ցուցիչն է հանդիսանում: Նշելով գյուղի չքավոր ու միջակ զանգվածների ակտիվության աճումը, Համագումարն անհրաժեշտ է համարում ուժեղացնել կուսակցական, խորհրդային, արհեստակցական և հասարակական աշխատանքը, առավելագույն ուշադրություն հատկացնելով գյուղի ակտիվ հետ ունեցած աշխատանքին:

10. Նշելով հաշվետու այս ժամանակամիջոցում պրոլետարական մասսաների ակտիվության զգալի աճումը, նվաճումները մասսայական աշխատանքում, բանվորների առաջնությունը, պրոլետարական մասսաներին սոցիալիստական շինարարության մեջ զբաղվելը, Համագումարն առաջարկում է հետագայում վերացնել ունեցած թերությունները մասսայական աշխատանքում, ավելի մեծ ուշադրություն հատկացնելով արտադրական հանձնաժողովների ու խորհրդակցությունների աշխատանքին, մոբիլիզացիայի յենթարկելով պրոլետարական մասսաների հասարակական կարծիքն արտադրության ռացիոնալիզացիայի և քաղխորհրդների գործունեության աշխուժացման շուրջը, գրավելով բանվորների լայն մասսաներին բյուրոկրատիզմի և ձգձգումների դեմ մղվող կռիվում:

Համագումարն անհրաժեշտ է համարում ուժեղացնել բանվորներին, անկուսակցականներին և մասնավորապես բանվորահիներին առաջ քաշելու տեմպը:

11. Համագումարը նշում է հաշվետու այս ժամանակամիջոցում կոոպերացիայի աճումը, ինչպես սպառողական, ախպես և գյուղատնտեսական, նրա կողմից ավելի մեծ քանակությամբ պրոլետարական և գյուղացիական մասսաներին իր մեջ առնելը, սպառողին սպասավորելու բարելավումը, նվաճումները գների իջեցման գործում, ապրանք տեղափոխող ցանցի ռացիոնալիզացիան, վորը տակավին բավարար չէ, ղեկավար կադրերի ուժեղացումը կոոպերացիայում և այլն:

Համագումարն ընդգծում է տնայնագործական — արհեստային և վարկային կոոպերացիայի թուլությունը, ամեն տեսակի

կոոպերացիայի հասարակական, մասնաշաղկապական և կոլտուրական աշխատանքի թուլութիւնը ԱՍՖԽՀ մեջ:

Յեղեկով այն բանից, վոր կոոպերացիան հիմնական ձևն է այն կազմակերպութեան, վորի ոգնութեամբ հնարավոր է գյուղական տնտեսութիւններին լայն կերպով սոցիալիստական շինարարութեան հունի մեջ բերելը, Համագումարն առաջարկում է կուսակցական բոլոր կազմակերպութիւններին հետադաշտում ևս հասկացնել առավելագոյն ուղադրութիւն կոոպերացիային, նպատակ դարձնելով այն, վոր կոոպերացիան լիովին ընդգրկի չքավորութեանը և միջակ մասսաների այն խավերին, ուղղելով կոոպերացիայի զարգացումը դեպի գյուղական տնտեսութիւնների արտադրական պրոցեսներն ավելի մեծ չափով կոոպերացնելու կողմը:

12. Նշելով այդ հաշվառքի շրջանի կուսակազմակերպութեան աճումը, կուսակցական լայն մասսաների ակտիվութիւնը, կուսակցական մասնաշաղկապական աշխատանքի տեմպի աշխուժացումը՝ հիմնված ներկուսակցական դեմոկրատիայի և կոլլեկտիվ ղեկավարութեան վրա, Համագումարն առաջարկում է հետագա աշխատանքների ժամանակ ավելի մեծ ուղադրութիւն դարձնել ստորին ողակների կուսաշխատանքների վրա (հանձնաժողովներին, ցեխ-բշիջներին, խմբորգանների և այլն), վերացնել թերութիւնները, սիստեմատիկորեն ստուգելով ղեկավար կուսակցական սրբանների դիրեկտիվների կատարումը, վճռականապես պայքարելով կուսակցական աշխատանքների մեջ մասնակի բյուրոկրատական տշխմանգակումների դեմ, ավելի ու ավելի զարգացնելով ներկուսակցական դեմոկրատիան:

13. Համագումարը հաճուքով է դիմում Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան տասնամյա տարեդարձի սրբին առաջավոր բանվորների բազմահազար խմբերի մոտքը Հիկ-ի շարքերը: Այդ փաստը մի անգամ ևս ապացուցում է, վոր բանվոր դասակարգի լայն մասսաները լիովին հավատ են տածում դեպի Կոմմունիստական կուսակցութիւնը և նրա լենինյան կենտկոմի ղեկավարութիւնը:

Համագումարն առաջարկում է նույն վճռական թափով աճեցնել պրոլետարական կորիզն Անդրկովկասյան կուսակազմակերպութիւնների մեջ, առաջին հերթին ի հաշիվ այն բանվորների, վորոնք աշխատում են արդյունաբերութիւններում, առանձնապէս խոշոր ձեռնարկութիւններում:

Համագումարն անհրաժեշտ է համարում նույնպէս ուժեղացնել աճեցումը գյուղում ի հաշիվ բատրակների, սահմանափակելով և թուլլ չտալով, վոր կազմակերպութիւնն ունի ի հաշիվ վոչ պրոլետարական ծառայութիւն արած պաշտոնյա ելեմենտների:

14. Կուլտուրական շինարարութեան ղեկավարման և կուսակցութեան ազիտացիոն-պրոպագանդայի ասպարեզում, Համագումարն անհրաժեշտ է համարում. —

ա) Չափազանց արագ վերամշակել անդրկովկասյան հանրապետութիւնների ժողովրդական կրթութեան սիստեմի վերանորոգման վերաբերող հարցը, համապատասխան ժողովրդական տնտեսութեան ուսուցողական հարցերի:

բ) Շարունակել հետագայում բարելավել բարձրագոյն դպրոցների և տեխնիկումների ուսանողների և ուսուցողների սոցիալ-քաղաքական կազմը:

գ) Ուժեղացնել աշխատանքն ինտելիգենցիայի մեջ համապատասխան պրոֆմիութիւնների և ընկերութիւնների կուսֆրակցիաների միջոցով:

դ) Վճռական պայքար կուսակցականների և կոմյերիտների այրուբնական ու քաղաքական անգրագիտութեան դեմ:

յե) Շատ ավելի ուժեղացրած աշխատանք առանձնապէս գյուղական և բշիջային կուսակցական ակտիվի քաղաքական դաստիարակութեան և գործնական հոխապատրաստութեան ասպարեզում:

զ) Ուժեղացնել կուսակցական ղեկավարումը մասսաների մեջ գեղարվեստորեն ազդող սրբանների միջոցով (կինո, թատրոն, ռադիո և այլն):

է) Ուժեղացնել հակակրոնական պրոպագանդան:

ը) Կեդանութիւն մտցնել կամավոր ընկերութիւնների աշխատանքների մեջ և ուժեղացնել այդտեղ կուսդեկավարութիւնը:

թ) Ուժեղացնել աշխատանքն ազգային փոքրամասնութիւնների մեջ պրոֆմիութեան, խորհրդային, կոոպերատիվային և այլ գծերով:

ժ) Ուժեղացնել աշխատանքները բատրակների, գյուղական տնտեսութիւնների և անտառագործական բանվորների մեջ քաղաքական-լուսավորութեան աշխատանքների ասպարեզում:

ժա) Անդրկովկասի կուսակազմակերպութիւնների քաղաքական արագ աճումը, կուսակցութեան հարձակման տարածումը իդիոլոգիական ֆրոնտում, ազիտացիայի և պրոպագանդայի բարդացած խնդիրները ստիպում են ուժեղացնել Անդրկովկասի կուսկազ-

մակերպությունների ագիտ-պրոպ աշխատանքները, բարձրացնել նրա տեսակարար կշիռը կուսաշխատանքների բոլոր սիստեմներում և վորակով ուժեղացնել կուսկոմների ագիտպրոպ բաժինները:

15. Համագումարը հաճույքով նկատում է, վոր Անդրկովկասի կոմյերիտմիություն կազմակերպությունը հաստատուն կանգնած է լենինյան գերքերում, և առաջարկում է կուսկազմակերպություններին՝ աջակցություն ցույց տալ կոմյերիտմիությանը յերիգասարգների լայն շարքերում լենինյան դաստիարակության աշխատանքներ տանելու մեջ:

Նշելով Անդրկովկասի կոմյերիտմիությունական կազմակերպությունների վորակական և քաղաքական աճումը, ԼԿՅԵՄ ղեկավարման ուժեղացումը բանվորա-գյուղացիական լայն մասսաների մեջ, կոմյերիտմիության ազդեցության ուժեղացումը գյուղում (խորհուրդների վերջին ընտրությունը), յերիտասարդության լծվելը սոցիալիստական շինարարության առողջ աշխատանքներին, Համագումարն անհրաժեշտ է համարում ապագայում ել ավելի ուժեղացնել կուսակցական կազմակերպությունների ղեկավարումը յերիտասարդության կազմակերպություններով, յերիտասարդությունը գործնական աջակցություն ցույց տալ իր աշխատանքների մեջ պատահող առանձին կոնկրետ խնդիրներում, (վարժություններ, աճեցում... աշխատանքն ակտիվի հետ և այլն), ուժեղացնել պայքարը անառողջ և հիվանդ յերեւոյթների դեմ, կենտրոնացնել կուսակցական կազմակերպությունների ուշադրությունը կոմյերիտական շարքերի իդեոլոգիական կայունության վրա, պայքարելու բանվորա-գյուղացիական յերիտասարդության վրա տարածվող վոչ-պրոլետարական ազդեցությունների դեմ:

Համագումարն ուշադրություն է դարձնում նույնպես կոմյերիտմիության և կուսկազմակերպության մեջ կուսակցական կորիզի ուժեղացման անհրաժեշտության վրա, առաջ մղելով Անդրկովկասի կոմյերիտմիության կազմակերպման աճման և կանոնավորման հարցը:

16. Նշելով բանվորուհի և գեղջկուհի մասսաների ակտիվության աճումը, նրանց քաղաքակրթական մակարդակի և քաղաքական հասունության բարձրացումը, Համագումարն անհրաժեշտ է համարում. — ա) առաջիկայում ել ավելի խորացնել մասսայական աշխատանքը. բ) ուժեղացնել խորհրդային, պրոֆմիութենական և ուրիշ աշխատանքների ղեկավարման մեջ բանվորուհուն և

գեղջկուհուն առաջ մղելու գործը. գ) լայնացնել մայրության և յերեխաների պահպանության հիմնարկությունների ցանցը, վորոնք հնարավորություն են տալիս կանանց մնալ արդյունաբերական և հասարակական աշխատանքների մեջ. դ) ներս առնել կուսակցության մեջ հասարակական պրակտիկ աշխատանքներում աչքի ընկնող լավագույն բանվորուհիներին, կին բատրակներին, չքավոր գեղջկուհիներին. ե) ուժեղացնել կուսկազմակերպման աշխատանքները կանանց մեջ, առանձնապես ստորին կազմակերպությունների մեջ: Համագումարն անհրաժեշտ է գտնում վճռական պայքար մղել կուսակցականների այն կենցաղական մնացորդների դեմ, վորոնք խանգարում են կանանց առաջ քաշել հասարակական-քաղաքական աշխատանքների մեջ:

17. Համագումարն արձանագրում է մամուլի անշեղ, քանակական և վորակական արագ աճումը, կուսակցական որգտանքների նրան ղեկավարելու ուժեղացումը:

Համագումարն ուշադրություն է դարձնում պոլիգրաֆ-արդյունաբերության ծանր դրության վրա, վորը սկսում է լուրջ խանգարող հանգամանք դառնալ մամուլի ապագա զարգացման համար:

Հրատարակչական ասպարեզում անհրաժեշտ է վերսկսել 1925 թ. սկսած գյուղական գրքերի սիստեմատիկ հրատարակման գործը և լայն չափերի հասցնել գյուղերում գրքերի տարածումը:

Արձանագրելով մամուլը ղեկավարող կուսորգանների մոտենալը գեղարվեստական գրականության, Համագումարը գտնում է, սակայն, վոր այդ բաժնում իդեոլոգիական ֆրոնտի ղեկավարումը բավարար չափով չի տարվում:

18. Համագումարը գոհունակությամբ նշում է կովկասյան կարմրագրող բանակի և կարմիր նավատորմի ռազմական ույժի անընդհատում աճումը՝ կուսկազմակերպությունների ազդեցության ուժեղացման հետ, Բանակի ամբողջ կազմի նվիրվածությունը բանվոր դասակարգի գործին և նրա սերտ կապը աշխատավորական լայն մասսաների հետ: Առանձին գոհունակությամբ Համագումարն արձանագրում է Անդր.ՍՖՍՀ-ի զորաբաժինների ամբապնդումը:

Համագումարն ամենայն վճռականությամբ բացասում է կարմիր բանակի և կարմիր նավատորմի «կուլակային» «բոնսպարտային» կերպարանափոխման մասին նոր-մենշեիկյան ոպրգիցիայի տարածած զրպարտությունը: Նշելով ԿԿԻ և նավատոր-

միզի նյութական դրուժյան անընդհատ բարելավումը, Համագումարն իր ուշադրությունն է դարձնում ղեկկազմի բնակարանային խնդրում դեռ չբուժված կարիքների և վերջինի անբավարար կուլտուրական ծառայության վրա:

Հատուկ ուշադրություն է դարձնում Համագումարը տեղի-տեղի զորամասերի ամրապնդման անհրաժեշտության վրա, ձգտելով առաջիկայում ուժեղացնել ազգաբնակչության ռազմականացման աշխատանքները, ուժեղացնել կուսակցական շարքերի և ԿՅԵՐՄ ռազմունակությունը, գրավել մասսային Ոսո-Սևիաքի-միային կազմակերպությունների մեջ և պահեստի ղեկկազմի ավելի լայն մասնակցությունն այդ աշխատանքների մեջ:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0186507

